

Glagoljica kao tema suvremenih nakladničkih proizvoda

Crnica, Sunčica

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:546647>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Izvanredni diplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti - knjižničarstvo

Sunčica Crnica

**Glagoljica kao tema suvremenih nakladničkih
proizvoda**

Diplomski rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Izvanredni sveučilišni diplomski studij Informacijske znanosti - knjižničarstvo

Glagoljica kao tema suvremenih nakladničkih proizvoda

Diplomski rad

Student/ica:

Sunčica Crnica

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Nives Tomašević

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sunčica Crnica**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Glagoljica kao tema suvremenih nakladničkih proizvoda** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 5. prosinca 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kultura i kulturna baština	3
2. 1. Vrste kulturne baštine.....	5
2. 2. Zaštita kulturne baštine	6
2. 3. Zaključak poglavlja	7
3. Nakladništvo i kulturna baština.....	8
3. 1. Nakladništvo: gospodarska i kulturna djelatnost	8
3. 2. Tipologija nakladničkih proizvoda	10
3. 3. Nakladnički proizvodi unutar nakladničkih polja	11
3. 4. Knjiga kao kulturno dobro	13
3. 5. Zaključak poglavlja	14
4. Glagoljica	15
4. 2. Teorije o postanku glagoljice	19
4. 2. 1. Egzogene teorije	19
4. 2. 2. Egzogeno-endogene teorije	20
4. 2. 3. Endogene teorije.....	20
4. 2. 4. Jeronimska teorija	21
4. 2. 5. Hammova gotška teorija.....	21
4. 3. Zaključak poglavlja	21
5. Glagoljica kao odraz kulturnog identiteta	22

5. 1. Glagoljički logo Konstantina Ćirila Filozofa.....	23
5. 2. Višeznačnost glagoljičkih grafema	25
5. 3. Glagoljica kao tema knjige – kulturnog suvenira	26
5. 4. Turizam i glagoljica.....	29
5. 5. Bibliografija radova o glagoljici ili o glagoljici su pisali... ..	31
5. 6. Analiza bibliografskih podataka.....	45
5. 7. Predstavljanje potencijalnih knjiga suvenira.....	46
5. 7. 1. Jasna Horvat: <i>Az</i>	47
5. 7. 2. Darko Žubrinić: <i>Biti pismen – biti svoj</i>	48
5. 7. 3. Martina Valec-Rebić : <i>Glagoljica za osnovce</i>	49
5. 7. 4. Daniel Načinović : <i>Mali glagoljaši</i>	50
5. 7. 5. Marijana Tomić: <i>Hrvatskoglagoljski brevijari na razmeđu rukopisne i tiskane tradicije</i>	50
5. 8. Zaključak poglavlja	52
7. Zaključak	53
Literatura	55

Sažetak

Cilj je ovoga rada istražiti u kojoj je mjeri zastupljena glagoljica kao tema nakladničkih proizvoda, u kojim nakladničkim poljima te koje su mogućnosti za napredak hrvatskog nakladništva i jačanje kulturnog identiteta u međunarodnim okvirima uz pomoć knjige suvenira. Svrha je rada dati pregled svih radova s temom glagoljice i predstaviti one koje posjeduju potencijal postati knjigom suvenirom jer svjedoče o hrvatskom nacionalnom identitetu. Da bismo opravdali svrhu i cilj ovoga rada, izradit će se bibliografija radova s temom glagoljice, analizirat će se bibliografski podaci te ćemo predstaviti određene knjige s temom glagoljice. Budući da je glagoljica kao iskonsko hrvatsko pismo odraz kulturnog identiteta, u radu će se pokazati kako hrvatsko nakladništvo može postati baštinsko nakladništvo te samim time glavni promotor hrvatske kulturne pisane baštine. Očekujemo da će rad utjecati na buduća istraživanja ovoga fenomena, ali i na otvaranje novih mogućnosti za promoviranje glagoljice utkane u nakladničke proizvode.

Ključne riječi: kulturna baština, baštinsko nakladništvo, glagoljica, knjiga suvenir

1. Uvod

Kultura je jedan od onih pojmova koji imaju najviše značenja u ljudskom rječniku. Budući da je riječ o višeznačnom terminu, važno je rastumačiti sve definicije kulture. Na prvoj se razini kultura promatra kao cjelokupnost umjetničkog i intelektualnog rada, dok se na najširoj razini promatra kao cjelokupan način života. Bez obzira na kojoj se razini kultura promatra, važno je reći da iz nje izrasta kulturni kapital kao blago koje valja eksploatirati kako bi dobilo dodatnu vrijednost. Jedan od kulturnih kapitala jest kulturna baština koju nasljeđujemo, a čija se vrijednost povećava što je više rabimo. U prvome će poglavlju zato biti riječi o kulturnoj baštini koja će se definirati s različitih gledišta. Nakon toga ukazat će se na vrijednosti kulturne baštine, tj. vrijednosti koje su samo pisani svjedoci o onome što kulturna baština jest, vrste kulturne baštine te o njezinoj zaštiti.

Budući da se rad bavi glagoljicom kao temom suvremenih nakladničkih proizvoda, u drugome ćemo poglavlju objasniti temeljne pojmove nakladništva, ukazati na problematiku i tipologiju nakladničkih polja koja su sve više hibridna i svjedoče o tome kako ne možemo govoriti o jasnim granicama između njih. Budući da će se u jednom dijelu rada donijeti bibliografija radova s temom glagoljice, svako će se od nakladničkih polja detaljno pojasniti i ukazat će se na njegove značajke onako kako ih navode Velagić i Jelušić.

Treće poglavlje ujedno je i najopsežnije jer ćemo u njemu progovoriti o glagoljici, povijesti i postanku glagoljice, teorijama o nastanku glagoljice, tj. detaljnije ćemo se upoznati s glagoljicom kako bismo dobili uvid u njezin značaj za hrvatski nacionalni, kulturni i glagoljaški identitet. Budući da knjige s temom glagoljice imaju veliki potencijal postati knjigom suvenirom, na tragu tumačenja Tomašević i Horvat objasnit će se karakteristike knjige suvenira te će se objasniti posjeduju li postojeće knjige s temom glagoljice uvjete da bi i same postale knjigom suvenirom. Budući da se u literaturi ukazuje na višeznačnost glagoljičkih grafema te na semiotičke značajke glagoljaških slova, glagoljica će se promatrati kao snažan komunikacijski medij koji može pridonijeti uspostavljanju bolje komunikacije s hrvatskom nacionalnom baštinom, što će direktno doprinijeti njezinu očuvanju. Da bismo opravdali stvaranje glagoljičkog knjiškog suvenira, izradit ćemo bibliografiju radova s temom glagoljice koja će biti napravljena na temelju kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Potom ćemo bibliografske podatke analizirati te u posebnom poglavlju predstaviti djela koja posjeduju potencijal postati knjigama suvenirima, a koje su glagoljici podarile novo

ruho te mogu generirati nova istraživanja i povećati interes za glagoljicom. Važno je napomenuti da se knjiga suvenir promatra u kontekstu kulturnog turizma te će na tragu toga biti navedene i objašnjene poveznice između hrvatskoga turizma i glagoljice te mogućnosti za proširivanje turističke ponude.

2. Kultura i kulturna baština

Kada govorimo o kulturnoj baštini, nužno je započeti pojmom kulture koji predstavlja sigurno jednu od najkompleksnijih riječi ljudskog rječnika i u različitim područjima svijeta ima različita značenja. Kultura potječe od latinske riječi *cultura* koja označava obrađivanje zemlje; njegu tijela i duha te oplemenjivanje i poštovanje. Riječ je o pojmu koji *označava složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžaba i praksi koje čine život određene ljudske skupine, a prenose se i primaju učenjem*.¹ O višeznačnosti tog termina i nemogućnosti njegove jedinstvene definicije svjedoči Terry Eagleton koji ističe kako kultura predstavlja zbroj umjetničkih i intelektualnih djela koje pojedinci stvaraju, a smatraju se dijelom kulturne baštine. Druga definicija predstavlja proces duhovnog i intelektualnog razvoja, treća predstavlja vrijednosti i običaje određenog naroda, dok je četvrta definicija kulture ona koja je uopćena, a odnosi se na cjelokupan način života.² Važno je napomenuti kako kulturu ne stječemo odjednom, već je riječ o procesu koji se postupno razvija, a na svakome je od nas da kulturni kapital koji posjedujemo iskoristimo na najbolji mogući način. Naš je kulturni kapital kulturna baština o kojoj ćemo progovoriti u sljedećim poglavljima.

Kulturna je baština jedno od kulturnih dobara koje nasljeđujemo. Svojim boravkom i životom na određenom prostoru ostvarujemo pravo na njezinu konzumaciju u različite svrhe te osvještavamo činjenicu da se kulturna baština nalazi svuda oko nas. Očuvana je u govoru, pismu, kulturnim spomenicima, uspomenama te sadašnjosti. Marasović ističe da je kulturna baština širok pojam koji obuhvaća sve ono što su nam naši predci ostavili u naslijeđe, bilo da se radi o graditeljstvu, arheologiji, književnosti, kiparstvu ili ostalim umjetnostima.³

Kada UNESCO govori o kulturnoj baštini, ističe da pojam kulturne baštine obuhvaća različite kategorije s potkategorijama pri čemu su za nas najvažnije dvije: pokretna i

¹ Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> (15. 10. 2017.)

² Usp. s: Eagleton, Terry. Kultura. Zagreb : Naklada Ljevak, 2017. Str. 11-12.

³ Usp. s: Marasović, Tomislav. Kulturna baština 1. Split : Sveučilište u Splitu, 2001. Str. 9.

nepokretna baština.⁴ Također, ističe se kako je kulturna baština jedno od najvrjednijih dobara za proučavanje povijesti čovječanstva, razvoja umjetnosti i čovjekovih postignuća. Zato je njezino čuvanje od velikog značaja za razvoj ljudskog roda i za budućnost. Upravo zbog toga UNESCO ističe nužnost očuvanja kulturne baštine koja se provodi ponajprije njezinom identifikacijom, restauracijom, digitalizacijom te njezinom zaštitom.⁵

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske ističe da je *kulturna baština zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.*⁶ Upravo su neke od zadaća nadležnog ministarstva kao čuvara kulturne baštine razviti postupke i uspostaviti određene mjere zaštite kulturne baštine kako bi se ona održala. Održivost baštine započinje najprije postupkom identifikacije i dokumentacije, zatim istraživanjem i održavanjem, njezinom zaštitom, uporabom te promicanjem vrijednosti koje su u nju usađene. Ističe se kako upravo zaštitom i očuvanjem baštine stvaramo temelje za njezinu održivost, ali i preduvjete i mogućnosti za daljnji razvoj Republike Hrvatske.⁷

Marasović ističe da kulturna baština po svojim osobinama može imati:

- a) povijesnu vrijednost – ako je vezana uz određeni događaj ili osobu
- b) starosnu vrijednost – ako svjedoči o svom dugom postojanju
- c) umjetničku vrijednost – ako sadrži općeprihvaćene likovne i estetske domete
- d) ambijentalnu vrijednost – ako doprinosi ugođaju sredine u kojoj se nalazi
- e) urbanističku vrijednost – ako kao cjelina pokazuje sklad organiziranog naseobinskog života

⁴ Usp. s: UNESCO. URL: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/> (25. 9. 2017.)

⁵ Isto

⁶ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (25. 9. 2017.)

⁷ Isto

f) vrijednost izvornosti – ako sadrži originalne elemente, sagledive u društvenim i tehničkim znanostima

g) vrijednost rijetkosti – ako izražava iznimnu pojavu u odnosu na druge slične elemente na nekom prostoru

h) vrijednost reprezentativnosti – ako najpotpunije predstavlja osobine graditeljskog ili umjetničkog djela na nekom prostoru ili u nekom razdoblju.⁸

Uzmemo li bilo koji primjerak kulturne baštine kako bismo posvjedočili o njegovim vrijednostima, uočiti ćemo da se nikako ne možemo zadržati samo na jednoj vrijednosti te da se upravo cjelina kulturne baštine ostvaruje kombinacijom različitih vrijednosti.

2. 1. Vrste kulturne baštine

Kada govorimo o vrstama kulturne baštine, možemo uočiti kako Marasović i UNESCO govore o dvjema kategorijama misleći pritom na pokretnu i nepokretnu baštinu, dok Ministarstvo kulture Republike Hrvatske uz navedene dvije kategorije dodaje i treću, nematerijalnu kulturnu baštinu.

Govoreći o nepokretnoj kulturnoj baštini, Marasović ističe kako se taj pojam veže isključivo uz graditeljsku baštinu i to: povijesne gradove, povijesne građevine i arheološka nalazišta koji su neodvojivi od tla na kojem su nastali, a imaju i povijesnu, umjetničku, reprezentativnu i kulturnu vrijednost.⁹ Kada govorimo o pokretnoj kulturnoj baštini, Marasović u tu kategoriju ubraja: kiparska i slikarska djela koja nisu dio nepokretne kulturne baštine, stare knjige, nakit, liturgijske i druge predmete.¹⁰ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske u Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ističe kako su dijelom pokretne kulturne baštine: zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i fizičke osobe; crkveni inventar i predmeti; arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi; filmovi,

⁸ Usp. s: Marasović, Tomislav. Nav. djelo, str. 12.

⁹ Isto, str. 15.

¹⁰ Isto, str. 10.

arheološki nalazi; antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna; etnografski predmeti; stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine; dokumentacija o kulturnim dobrima; kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl.; uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.); prometna i prijevozna sredstva i uređaji te predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije.¹¹

Za nematerijalnu kulturnu baštinu naveli smo kako je to jedina kategorija koju u svojim dokumentima ne spominju ni UNESCO ni Marasović. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ističe da nematerijalna baština nastaje usmenom predajom te da u tu kategoriju uvrštavamo: jezik, dijalekte, govore, toponimiku i usmenu književnost; folklorno stvaralaštvo te tradicijska umijeća i obrte.¹²

2. 2. Zaštita kulturne baštine

Kulturna baština Republike Hrvatske zaštićena je postojećim Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji ističe kako je svrha zaštite zaštititi i očuvati kulturnu baštinu te je u izvornom stanju prenijeti budućim naraštajima; stvoriti potrebne uvjete kako bi se omogućila njihova održivost te uspostaviti uvjete na temelju kojih će kulturna dobra i kulturna baština služiti potrebama pojedinca, ali i općem interesu.¹³

Kulturna dobra utvrđuje nadležno ministarstvo. Kulturna se dobra od nacionalnog interesa upisuju u Listu kulturnih dobara nacionalnog značenja. Jedno je od važnijih kulturnih dobara i umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice koje je u Registar kulturnih dobara uključeno u ožujku 2014. godine te se na njega počinju primjenjivati mjere zaštite. Neke su od mjera zaštite koje navodi Ministarstvo kulture:

a) promicati funkcije i značaj ovog dobra u društvu

¹¹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (25. 9. 2017.)

¹² Isto

¹³ Isto

- b) osigurati dostupnost javnosti, poticati sudjelovanje zajednice i grupa koje ga baštine u njegovu izvođenju i prenošenju
- c) populariziranje i promicanje kulturnog dobra putem radionica, elektroničkih medija i drugo
- d) osigurati održivost dobra putem edukacije, identificiranja, dokumentiranja, znanstvenog istraživanja, očuvanja, zaštite, promicanja...
- e) senzibilizirati javnost i podupirati zaštitu kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili negativnog iskorištavanja dobra.¹⁴

Za čuvare i promicatelje ovoga kulturnog dobra odabrane su institucije koje u svojoj misiji i viziji imaju zacrtano očuvanje glagoljaškog identiteta, širenje spoznaja i promicanje tog kulturnog dobra među različitim skupinama.

2. 3. Zaključak poglavlja

Kulturna baština jedna je od kulturnih dobara koje nasljeđujemo rođenjem, a boravkom na određenom prostoru stječemo uvjete za njezinu uporabu. Očuvana je u govoru i pismu te svjedoči u vremenu u kojem je nastala. Kada govorimo o vrstama kulturne baštine, važno je napomenuti kako dokumenti Ministarstva kulture uz pokretnu i nepokretnu baštinu jasno definiraju i nematerijalnu baštinu kojom naša povijest obiluje. Svaka od tih vrsta kulturne baštine posjeduje umjetničku, starosnu, urbanističku, duhovnu i materijalnu vrijednost te vrijednost univerzalnosti i rijetkosti.

Kako bi se kulturna baština zaštitila i očuvala te se u izvornom stanju prenijela budućim naraštajima, u Hrvatskoj je zaštićena Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji ističe da je važno uspostaviti uvjete kojima će kulturna dobra i baština služiti interesu pojedinca, ali i općem interesu. Jedno od kulturnih dobara koje je zaštićeno te se želi očuvati jest i pismo glagoljica koje je u suglasju s hrvatskim narodom od 9. stoljeća. Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice smatra se jednim od važnijih kulturnih dobara. Da bi to tako i ostalo te da bi glagoljica konačno dobila status koji zaslužuje, nužno je promicati važnost glagoljice u društvu, osvijestiti javnost o njezinoj važnosti, popularizirati ju na društvenim

¹⁴ Uprava za zaštitu kulturne baštine. URL: <https://www.stin.hr/multimedia/dokumenti/glagoljica-rjesenje.pdf> (25. 9. 2017.)

mrežama, radionicama i internetu, osigurati njezinu održivost formalnim i neformalnim obrazovanjem te osvijestiti javnost o važnosti njezine prisutnosti i postojanju u društvu kako bi ju se zaštitilo od nestajanja.

3. Nakladništvo i kulturna baština

U prethodnom je poglavlju objašnjeno kako je kulturna baština dobro koje nasljeđujemo te da se upravo razvoj kulturnog identiteta određenog naroda odražava kroz pokretnu, nepokretnu i nematerijalnu baštinu. Nakladništvo kao jedna od djelatnosti koja počiva na knjizi ima nebrojene mogućnosti za iskorištavanje knjige kao literarnog resursa u turističke svrhe i za promociju lokacija i kulturne baštine. Budući da je riječ o resursima koji otvaraju prostor za mnoga crpljenja, nakladništvu se kao gospodarskoj djelatnosti otvaraju brojne mogućnosti; s jedne strane za ostvarenje profita, a s druge strane za promociju domicilne kulturne baštine. Budući da se diplomski rad bavi glagoljicom kao temom nakladničkih proizvoda, valjalo bi najprije razjasniti osnovne pojmove iz nakladništva kojima ćemo se ovdje baviti.

3. 1. Nakladništvo: gospodarska i kulturna djelatnost

Kada nakladništvo dovodimo u vezu s kulturnom baštinom, nužno je krenuti od same definicije nakladništva koja nam donekle razjašnjava promatranje nakladništva u kontekstu kulturne baštine. Hrvatska enciklopedija definira nakladništvo kao *djelatnost kojom djelo postaje dostupno javnosti, a uključuje pribavljanje i odabir rukopisa, uređivanje, grafičko-likovno oblikovanje, organizaciju tiskanja ili drugog oblika proizvodnje, promidžbenu djelatnost te raspačavanje*.¹⁵ Riječ je o djelatnosti koja je prema Nacionalnoj klasifikaciji Republike Hrvatske razvrstana u razred 58 – izdavačka djelatnost, dok se u potpoljima nalaze izdavanje knjiga, izdavanje novina, časopisa i sl.¹⁶

¹⁵ Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840> (1. 10. 2017.)

¹⁶ Usp. s: Tomašević, Nives. Tomašević, Nives. The nomenclature of publishing activities within the framework of creative and cultural industry. // *Libellarium VI*, 1-2(2013), str. 68-69. URL: <http://hrcak.srce.hr/119581> (25. 9. 2017.)

Budući da je riječ o djelatnosti koja uvelike ovisi o trenutačnim društveno-gospodarskim odnosima, odgovornost je i nakladnika velika. Giles Clark i Angus Phillips u svom djelu *Inside Book Publishing* ističu da su upravo zbog toga zadaće nakladnika sljedeće:

- a) istraživanje specijaliziranog tržišta, uspostavljanje i održavanje kontakata
- b) traženje autora i naslova (ponekad u konkurenciji s drugim nakladnicima) i komunikacija ako se autori i djela nude
- c) usklađivanje ideje o mogućnostima prodaje s tržišnim potencijalom autora
- d) utvrđivanje kvalitete autora, troška objavljivanja i prodajnih potencijala
- e) donošenje odluke hoće li se investirati u određenog autora
- f) uređivanje i oblikovanje knjige kako bi se zadovoljio zahtjev autora, tržišta i vlastite nakladničke kuće
- g) dogovaranje, naručivanje i nadziranje rada tiskare
- h) uporaba nove tehnologije kako bi smanjio troškove, razvio nove tehnike prodaje i iskoristio digitalne komunikacijske kanale
- i) uspostavljanje prodajne mreže
- j) predstavljanje knjige potencijalnim kupcima, sredstvima komunikacije i posrednicima u prodaji (knjižarima, distributerima) koji u najvećoj mjeri prodaju knjige
- k) prodaja knjige posrednicima u prodaji neposrednim kontaktom
- l) organiziranje skladištenja knjiga kako bi se odgovorilo na narudžbu
- m) odgovaranje na narudžbe, distribuiranje knjige i naplaćivanje onoga što je prodano te isplata honorara autoru, suradnicima i posrednicima.¹⁷

¹⁷ Usp. s: Clark, Giles; Phillips, Angus. *Inside Book Publishing*. 3. izdanje. London ; New York : Routledge, 2001. Str. 3.

Sve te značajke više odgovaraju gospodarskom profilu nakladnika, tj. usmjerene su na ostvarenje profita te stvaraju sliku o nakladništvu kao isključivo gospodarskoj djelatnosti.

Nešto drukčije viđenje nakladništva imaju autori Velagić i Tomašević. Tomašević ističe kako je nakladništvo djelatnost koja u sebi ujedinjuje i tržišnu i kulturnu ulogu te kao takva može postojati unutar sektora kulturne i kreativne industrije¹⁸ koji je rastući sektor, zapošljava sve više ljudi te je temelj održivog razvoja. Velagić ističe dvojaku ulogu nakladnika dodjeljujući mu dodatnu vrijednost i odgovornost. S jedne mu strane dodjeljuje ulogu filtra koji odabire i objavljuje samo ona djela vrijedna čitanja te je kao takav čuvar kulture i umjetnosti. S druge je strane posrednik jer osiguravši djela vrijedna čitanja, pronalazi im i čitatelja, tj. spaja čitatelje s knjigama koje ih zanimaju.¹⁹ Upravo zbog toga odgovornost nakladnika prelazi okvire zadaća koje su Clark i Phillips namijenili nakladniku jer je sada nakladnik samo jedan dionik u stvaranju kulture čitanja.

3. 2. Tipologija nakladničkih proizvoda

Govoreći o nakladništvu, većina autora, čijim se spoznajama koristimo u ovom radu, ističe kako je nakladništvo relativno mlada disciplina. Srećko Jelušić upozorava na problematiku nepostojanja jedinstvene tipologije nakladničkih proizvoda. Iako postoje svojevrsni „udžbenici“ iz nakladništva, nema njihove tipologije.²⁰

Jelušić se u uspostavljanju tipologije poziva na UNESCO-v priručnik u kojem autori C. Gunchart i M. Menou polaze od dokumenta izdvajajući pritom publikaciju kao važan element za nakladništvo. Budući da je dokumente moguće razlikovati i tumačiti u odnosu na njihova fizička i intelektualna obilježja, upućuju na osobine dokumenata, način njihove izrade i uporabe.²¹

¹⁸ Usp. s: Tomašević, Nives. Kreativna industrija i nakladništvo. Zagreb : Naklada Ljevak, 2015. Str. 78.

¹⁹ Usp. s: Velagić, Zoran. Uvod u nakladništvo. Osijek : Filozofski fakultet; Odsjek za informacijske znanosti, 2013. Str. 98.

²⁰ Usp. s: Jelušić, Srećko. Ogleđi o nakladništvu. Zagreb : Naklada Ljevak, 2012. Str. 123.

²¹ Thompson, J. B. Books in the Digital Age. Cambridge : Policy Press, 2011. Citirano prema: Jelušić, Srećko. Nav. djelo, str. 128.

Jelušić također ističe kako je intelektualno obilježje dokumenata nužno za uspostavljanje tipologije te da se nakladnici upravo na temelju toga odlučuju za vrstu proizvoda. Tema, originalnost te stupanj elaboracije sadržaja samo su jedan od elemenata na temelju kojih se uspostavljaju tipologije u nakladništvu.²² Thompson također dijeli stajalište da je sadržaj nakladničkog proizvoda osnovni element za uspostavljanje kategorija nakladničkih polja. U klasifikaciji nakladničkih Thompson odlučuje na prvo mjesto staviti polje komercijalnog nakladništva kako bi ukazao na isprepletenost nakladničkih polja i hibridnost granica među njima.²³

3. 3. Nakladnički proizvodi unutar nakladničkih polja

Jelušić po uzoru na Thompsona uspostavlja sljedeću tipologiju nakladničkih polja uzimajući kao kriterij sadržaj nakladničkog proizvoda:

- a) polje komercijalnog nakladništva
- b) polje knjiga za djecu
- c) polje znanstvenog i akademskog nakladništva
- d) polje školskog, stručnog i popularno-znanstvenog nakladništva
- e) polje periodičkih nakladničkih proizvoda.²⁴

Polje komercijalnog nakladništva svojim je sadržajem namijenjeno širokoj publici, a funkcija mu je omogućiti razonodu i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.²⁵ Naziv komercijalno upućuje da se radi o velikim nakladama koje započinju tvrdim uvezom, a nakon afirmacije knjige ponovno se objavljuje u džepnom izdanju. Najrašireniji su nakladnički proizvodi u ovom nakladničkom polju:

²² Usp. s: Jelušić, Srećko. Nav. djelo, str. 124.

²³ Thompson, J. B. Books in the Digital Age. Cambridge : Policy Press, 2011. Citirano prema: Jelušić, S. Nav. djelo, str. 129.

²⁴ Usp. s: Jelušić, Srećko. Nav. djelo, str. 129-155.

²⁵ Isto, str. 129.

- a) beletristika koja se pojavljuje u književnim vrstama poput kratke priče, novele, bajke, romana ili drame
- b) džepno izdanje
- c) prigodna izdanja koja se najčešće objavljuju s ciljem povećanja simboličnog kapitala
- d) knjige darovi
- e) pretisci kojima nakladnici žele povećati svoj simbolički i intelektualni kapital.²⁶

Sljedeće je važno nakladničko polje polje knjige za djecu. Riječ je o iznimno važnom nakladničkom polju koje afirmira mlade čitatelje, budi interes za knjigom i afirmira ga kao čovjeka.²⁷

U polje znanstvenog i akademskog nakladništva ubrajaju se sljedeći nakladnički proizvodi:

- a) sveučilišni udžbenici
- b) referentna izdanja: rječnici, enciklopedije, baze podataka, bibliografije...

Riječ je o polju u kojem nakladnički proizvod mora prihvatiti nastavnik, student i knjižnice koje moraju osigurati dovoljan broj knjiga. Riječ je naslovima koji vrlo često dožive i ponovljena izdanja, popraćena CD-om ili se pak na mrežnim stranicama može pristupiti dodatnim uputama i materijalima.²⁸

Polje školskog, stručnog i popularno-znanstvenog nakladništva iznjedrilo je nakladničke proizvode namijenjene prenošenju stečenih i provjerenih znanja na pristupačan način, a u literaturi ih se često naziva i obrazovnom knjigom. Najpoznatiji nakladnički proizvod iz ovoga su polja stručne knjige. Posljednje je nakladničko polje polje periodičnih

²⁶ Isto, str. 129-135.

²⁷ Isto, str. 135-138.

²⁸ Isto, str. 138-143.

nakladničkih publikacija u koje ubrajamo sljedeće nakladničke proizvode: časopise i zbornike sa stručnih skupova te ostale serijske publikacije.²⁹

Sličnu tipologiju oblikuju i Giles Clark i Angus Phillips koji govore o nakladničkom sektoru usmjerenom na krajnjeg potrošača i sektoru koji nije usmjeren na krajnjeg potrošača. Prvi nakladnički sektor odgovara Jelušićevu polju komercijalnog nakladništva, dok u drugi nakladnički sektor spada znanstveno i akademsko nakladništvo, stručno i popularno-znanstveno nakladništvo te periodika.³⁰ Clark i Phillips ističu da drugi nakladnički sektor zahtijeva unaprijed definiranu potrošačku skupinu, a naslovi se biraju prema autorima knjiga koji su autoriteti u području u kojem pišu.³¹ Sve nas to navodi na zaključak kako je nakladnički sektor mjesto isprepletanja brojnih djelatnosti i kao takav pruža mogućnosti za razvoj u više smjerova.

3. 4. Knjiga kao kulturno dobro

Kada govorimo o knjizi, nužno je spomenuti kako knjiga nije samo materijalni proizvod, već u sebi ujedinjuje i materijalnu, duhovnu, simboličku i intelektualnu dimenziju. Riječ je o proizvodu koji prenosi snažne poruke, rezultat je dugogodišnjeg intelektualnog rada, simbol je i asocijacija na bavljenje određenim područjem.

Kada Rocco govori o terminu kulturnog dobra, ističe kako je njegova sudbina dvojaka. Svoj put započinje služeći određenoj namjeni neko vrijeme da bi u svojoj drugoj fazi postalo dio kulturne baštine i izvor crpljenja.³² Autorica ističe kako je sastavnica svakoga kulturnog dobra njegova materijalna i nematerijalna komponenta, tj. ono što predstavlja kao materijalni proizvod te ono što znači za kulturnu baštinu kao nematerijalna vrijednost.³³ Uzmemo li za primjer Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. godine, prva nam je asocijacija da je riječ o

²⁹ Isto, str. 146-155.

³⁰ Usp. s: Giles, Clark; Phillips, Angus. Nav. djelo, str. 42-56.

³¹ Isto, str. 49.

³² Usp. s: Rocco, F. Poslovni marketing : business to business. Zagreb : Školska knjiga, 1998. Citirano prema: Tomašević, Nives; Kovač, Miha. Knjiga, tranzicija, iluzija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2009. Str. 28-29.

³³ Isto

prvoj hrvatskoj tiskanoj knjizi koja je napisana glagoljicom i služila je u liturgijske svrhe. Da je riječ o proizvodu iznimne vrijednosti, svjedoči činjenica da se motiv prve hrvatske knjige rabi u različitim oblicima suvenira (npr. Kraševa bombonijera u obliku Misala koja osim što promovira hrvatsko gospodarstvo, promovira i hrvatsko pismo glagoljicu te hrvatsku povijest). Riječ je o knjizi koja je svoj put započela koristeći se u bogoslužju. Na njoj su se također obrazovale nepismene mase da bi njezina duhovna vrijednost nastala poslije, tj. posebno je osviještena danas kad se vrijednost određene kulture i kulturnog identiteta mjeri povijesću.

Autorica ističe da nije samo konačni proizvod ono što ima vrijednost. Smatra da je to mnogo zahtjevniji proces jer se stvara nešto novo i originalno. Da bi nešto novo i originalno nastalo, potrebno je mnogo više vremena od samog čina pisanja. Važno je naglasiti kako autorica posebnu vrijednost u stvaranju knjige kao kulturnog dobra daje onoj početnoj fazi kad se stvara zametak ideje, kada se sastavlja koncept, ali i kad se završi sa samim pisanjem te se knjiga dotjeruje kako bi pronašla put do svoga čitatelja.³⁴

Važno je zato istaknuti, što autorica i na nekoliko mjesta ističe, da je knjiga spoj materijalne i duhovne komponente kojoj autor daruje duhovnu komponentu, a čitatelji je primaju u susretu s knjigom.³⁵

3. 5. Zaključak poglavlja

Nakladništvo je jedna od kulturno-gospodarskih djelatnosti koja se trajno može hraniti resursima kulturne baštine. Takav način poslovanja omogućuje mu ostvarenje profita, ali i njegove kulturne uloge u društvu kao čuvara i promicatelja kulturne baštine. Budući da se u radu bavimo glagoljicom kao temom suvremenih nakladničkih proizvoda, nužno je bilo definirati nakladničku djelatnost, smjestiti je u nomenklaturni sustav te definirati nakladnička polja i proizvode. Ono što se zamjećuje iščitavanjem literature jest činjenica da ne postoji jedinstvena tipologija u određivanju nakladničkih polja te da se uglavnom radi o područjima koja se u mnogočemu isprepleću. Svi se autori slažu da je upravo sadržaj nakladničkog proizvoda ono što ga svrstava u određeno nakladničko polje. Zanimljivo je, također,

³⁴ Isto, str. 29.

³⁵ Isto

napomenuti kako novija literatura u nakladništvu vidi potencijal za ostvarenje njegove dvojakе uloge u okviru gospodarske i kulturne djelatnosti te mu se dodjeljuje uloga filtra koji povezuje knjigu, tj. nakladnički proizvod s njegovim krajnjim korisnikom, čitateljem. Upravo je zbog toga nužno govoriti o različitim nakladničkim poljima: polje komercijalnog nakladništva, polje knjiga za djecu, polje znanstvenog i akademskog nakladništva, polje školskog, stručnog i popularno-znanstvenog nakladništva te polje periodičkih nakladničkih proizvoda. Sve to jasno nam daje do znanja da je knjiga kulturno dobro koje u sebi sadržava materijalnu, duhovnu, simboličku i intelektualnu vrijednost te je snažno sredstvo komunikacije.

4. Glagoljica

Glagoljica je hrvatsko pismo koje u mnogočemu određuje i izgrađuje hrvatski nacionalni i kulturni identitet. Riječ je o pismu koje svjedoči o počecima hrvatske pismenosti, povijesti, književnosti i općenito kulture. Na ovim se prostorima zadržalo sve do 19. stoljeća kada ga u potpunosti potiskuje latinica. Da je bitna odrednica hrvatskoga nacionalnog identiteta, svjedoči i činjenica da je prvi pravni spomenik, Vinodolski zakonik iz 1288. godine, pisan glagoljicom. Također, zađemo li u eru početaka tiskarstva, vidjet ćemo da je hrvatski narod, tj. hrvatski svećenici, odabrao glagoljicu za pismo prve hrvatske tiskane knjige Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. godine. Iako je riječ o liturgijskoj knjizi, njezino je značenje bilo mnogo jače i snažnije jer je riječ o pismu koje je u sebi nosilo ugrađen kršćanski identitet te je ujedno bio i poveznica među vjernicima na ovim prostorima.

Da je riječ o pismu s posebnom misijom, svjedoči i Frano Pare u svojoj Glagoljskoj početnici³⁶ objašnjavajući kako je tvorac glagoljice, sv. Ćiril, u 9. stoljeću imao jasnu viziju pri stvaranju identiteta ovoga pisma. Tako su za ključne sastavnice grafema odabrani krug, trokut i četvorina za koje se u ono vrijeme smatralo da *tumače cjelovitost univerzuma i pojavnost svijeta*.³⁷

Važnost kruga kao sastavnice glagoljskih grafema spominje se na više mjesta u literaturi te se ističe kako je krug *simbol sunca, cjelovitosti i savršenstva božanstva koje daje*

³⁶ Usp. s: Paro, Frane. Glagoljska početnica. Zagreb : Kajkavsko spravišće, 2010. Str. 16

³⁷ Isto

*život te odražava Božju potpunost.*³⁸ Trokut je sljedeći simbol koji je sastavnica grafema glagoljice te predstavlja *sjedinjeno nebo i zemlju s čovjekom koji je produkt njihova sjedinjenja, tj. predstavlja dovršenost Božanskog jedinstva u trojednosti, Sveto Trojstvo.*³⁹

Za razliku od kruga i trokuta koji su Božanski simboli, na suprotnoj se strani nalazi četvorina koja predstavlja Zemlju. Četiri su strane svijeta, četiri su sastavnice čovjekova života, četiri su godišnja doba i četiri elementa te se broj četiri uz broj tri smatra brojem savršenstva. Paro ističe da pravilnom podjelom na četiri dijela dobivamo križ te se zbog toga četvorina poistovjećuje s Isusom Kristom.⁴⁰

Da je riječ o posebnom pismu, svjedoči i činjenica da osim što je svako slovo zaseban simbol ima i svoj naziv te brojevnu vrijednost. U samom rasporedu slova sadržana je i osnovna poruka glagoljice koja bi u slobodnom prijevodu glasila: *Ja slovo znajući govorim, dobro je živjeti vrlo (na) zemlji.*⁴¹ Paro višestruko upozorava na kršćansku utjelovljenost pisma naglašavajući kako glagoljična azbuka počinje slovom AZ (ja) i simbolom križa što se izravno može povezati s knjigom Otkrivenja (*Ja sam alfa i omega*), a svjedoči o Božjem savršenstvu i sveprisutnosti.⁴²

U poglavljima koja slijede pozabavit ćemo se poviješću glagoljice i teorijama o nastanku glagoljice kako bismo jasno dali na uvid zbog čega glagoljica hrvatski kulturni i nacionalni identitet čini cjelovitim te zbog čega zaslužuje postati kulturni suvenir u obliku knjige koji će na takav način svjedočiti o hrvatskoj povijesti, vjeri, pismenosti te kulturnom i nacionalnom identitetu.

³⁸ Isto

³⁹ Isto

⁴⁰ Isto

⁴¹ Usp. s: Nator, Anica. Knjiga o hrvatskoj glagoljici : Ja slovo znajući govorim (...). Zagreb : Erasmus naklada, 2008. Str. 14.

⁴² Usp. s: Paro, Frane. Nav. djelo, str. 18.

4. 1. Povijest glagoljice

Počeci glagoljice obično se vežu uz 863. godinu kada je Konstantin Ćiril prije puta među moravske Slavene sastavio glagoljicu.⁴³ Riječ je o pismu koje će se na ovim prostorima zadržati jedno tisućljeće (do 19. stoljeća) te će u hrvatskom srednjovjekovlju supostojati uz latinicu i ćirilicu. Sam naziv glagoljica prvi se put spominje u 14. stoljeću, a izveden je od *glagola glagoljati koji, osim svog izvornog značenja govoriti, označuje i obavljanje liturgije na staroslavenskom jeziku*.⁴⁴ Da je riječ o jedinstvenom pismu koje je ponajprije bilo namijenjeno liturgiji i širenju kršćanskoga svjedočanstva, svjedoči i simbolika slova. Svako slovo ima svoje značenje i brojčanu vrijednost, a raspored slova u glagoljičkoj azbuci nosi i kršćansku poruku. Da je riječ o pismu koje uvelike obilježava hrvatski nacionalni identitet, svjedoči i činjenica da su mnogi pravni, liturgijski i književni tekstovi pisani glagoljicom koji kao takvi svjedoče o povijesti jednoga naroda. Hercigonja ističe kako su *hrvatski glagoljaši od samih početaka bili ne samo čuvari nacionalnog pisma, slavenskog jezika i književnosti, već i pučki prosvjetitelji i pisci jer će se na njihovom njegovanom jezičnom stvaralaštvu temeljiti renesansna književnost Dalmacije i Dubrovnika u kasnijim razdobljima*.⁴⁵ Prihvatanjem glagoljice Hrvati u svoje tekstove počinju unositi elemente čakavskoga govornog jezika te nastaje hrvatski crkvenoslavenski jezik na kojem će biti napisani brojni misali i brevijari glagoljskim pismom.

Tijekom 11. stoljeća dolazi do pojave uglate glagoljice za koju Žubrinić tvrdi da je po svojim grafičkim svojstvima predstavljala novo pismo koje je mijenjalo svoje nazive s povijesnim promjenama.⁴⁶ Zanimljivo je spomenuti tumačenje Marice Čunčić koja govori o trima varijantama glagoljičkog pisma navodeći uz oblu i uglatu i najstariju trokutastu

⁴³ Usp. s: Bratulić, Josip. Leksikon hrvatske glagoljice. Zagreb : Minerva, 1995. Str. 9.

⁴⁴ Žagar, Mateo. Uvod u glagoljsku paleografiju 1 : (X. i XI. st.). Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013. Str. 52.

⁴⁵ Hercigonja, Eduard. Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 15.

⁴⁶ Usp. s: Žubrinić, Darko. Nav. djelo, str. 89.

glagoljicu.⁴⁷ Jednim od najstarijih spomenika pisane hrvatske baštine smatra se Bašćanska ploča s kraja 11. stoljeća na kojoj nalazimo tragove svih oblika glagoljica, a koja svjedoči o počecima razvoja hrvatske pismenosti, jezika, književnosti i kulture uopće.

Procvat glagoljice vezuje se uz 14. i 15. stoljeće o čemu svjedoči sedamnaest rukopisnih misala, dvadeset devet potpunih brevijara te glagoljski zbornici važni za proučavanje glagoljice, ali i srednjovjekovne književnosti.⁴⁸ Jedan od najljepših rukopisa svakako je Misal kneza Novaka iz 14. stoljeća koji je poseban po tome što posjeduje brojne, neobične inicijale u boji i u zlatu te dvije velike slike preko cijele stranice. Jedna od najljepše ilustriranih glagoljskih knjiga svakako je Hrvojev misal iz 15. stoljeća koja po mišljenju stručnjaka predstavlja najljepšu knjigu koju su nam u naslijeđe ostavili njegovatelji glagoljaške tradicije.⁴⁹ No, kada govorimo o djelu koje je najzaslužnije za promicanje glagoljske kulture u vremenima turske opasnosti, neosporno je spomenuti i prvu hrvatsku tiskanu knjigu, Misal po zakonu rimskoga dvora. Hrvatsko glagoljsko tiskarstvo zadržat će se na ovim prostorima više od četiri stoljeća.

Kada govorimo o glagoljici u 17. stoljeću, nužno je spomenuti kako tada dolaze do izražaja namjere Rima o približavanju katoličanstva i pravoslavlja. Glagoljici i liturgijskoj tradiciji na glagoljici pripisivala se važna uloga zbog stoljetne tradicije uporabe glagoljice, no uvjet je bilo uvođenje standardiziranog oblika staroslavenskog jezika za liturgiju.⁵⁰ Iako je glagoljica bila pismo koje u mnogočemu određuje hrvatski nacionalni identitet, od 18. stoljeća počinje opadati njezina uporaba. U 19. se stoljeću prestaje s njezinom uporabom što je odgovaralo tadašnjim političkim prilikama jer je postojala svijest o tome da glagoljicu i hrvatski nacionalni identitet povezuje znak jednakosti.

⁴⁷ Usp. s: Čunčić, Marica. Metodologija analitičke paleografije i osnovni oblik glagoljskog pisma. (doktorska disertacija). Zagreb, 1995. str. 51.

⁴⁸ Usp. s: Žubrinić, Darko. Nav. djelo, str. 194.

⁴⁹ Isto, str. 198.

⁵⁰ Isto, str. 257-258.

4. 2. Teorije o postanku glagoljice

Nebrojene su teorije kojima se nastoji objasniti podrijetlo i nastanak ovoga hrvatskog pisma. To je jedno od onih pitanja o glagoljici na koja se ne može pronaći jedinstven odgovor. Stjepan Damjanović upozorava na činjenicu da je tome tako jer glagoljica ne podsjeća ni na jedno pismo, stoga je i uz detaljne analize teško uspostaviti odnos sličnosti s drugim pismima te se kao posljedica toga javio velik broj radova koji se bave nastankom glagoljice.⁵¹

Navedene radove Damjanović raščlanjuje u tri struje:

- a) egzogene teorije (riječ je o teorijama koje uzore za glagoljične grafeme pokušavaju pronaći u drugim grafijskim sustavima)
- b) egzogeno–endogena (riječ je o teorijama koje polaze od toga da je autor glagoljice tražio uzore u drugim grafijskim sustavima, ali i da se iz jednoga glagoljskog grafema razvija nekoliko novih)
- c) endogena (teorije koje ključ za tumačenje nastanka glagoljice traže u samoj glagoljici, sastavnicama svakog grafema te u grafičkom rasporedu sastavnica).⁵²

Za razliku od Damjanovića, Žubrinić nudi nešto raznolikiju tipologiju teorija o nastanku glagoljice te govori o sljedećima:

- a) ćirilometodske teorije
- b) predćirilometodske teorije.⁵³

4. 2. 1. Egzogene teorije

U prethodnom smo poglavlju objasnili da se egzogene teorije odnose na ona tumačenja prema kojima se podrijetlo glagoljice tumači na temelju sličnosti s drugim pismima. U ovom ćemo poglavlju objasniti najvažnije egzogene teorije te objasniti stajalište

⁵¹ Usp. s: Damjanović, Stjepan. Slovo iskona : staroslavenska/starohrvatska čitanka. Zagreb : Matica hrvatska, 2002. Str. 55.

⁵² Isto, str. 56.

⁵³ Usp. s: Žubrinić, Darko. Nav. djelo, str. 14-24.

svakog od tih teoretičara. Taylor-Jagićeva teorija ističe kako je sv. Ćiril stvorio trideset osam novih grafema za slavensko pismo po uzoru na grčko. Taylor ističe da je polazište bilo grčko kurzivno pismo (u uporabi od 6./7. stoljeća), dok Jagić ističe da je polazište bilo grčko minuskulno pismo (iz 9. stoljeća).⁵⁴ Damjanović ističe kako je ta teorija uskoro zapostavljena jer se samo za mali broj grafema mogla dokazati sličnost s navedenim grčkim pismom. S ciljem objašnjavanja postanka glagoljice Damjanović ističe kako je bilo pokušaja objašnjavanja pomoću starožidovskog pisma ili pak gruzijskog, dok istraživač Geitler pokušava glagoljicu dovesti u vezu s albanskim pismom.⁵⁵ Važno je napomenuti i istaknuti kako sve te teorije uzimaju u obzir samo pojedinačne sastavnice u objašnjavanju postanka glagoljice. Nijedna od njih u obzir ne uzima cjelovitost glagoljskog pisma što je zapravo i nužno za tumačenje njezina postanka jer određene sličnosti s drugim pismima mogu biti odraz slučajne sličnosti, ali i erudicije tvorca glagoljice.

4. 2. 2. Egzogeno-endogene teorije

U ovim se teorijama podrijetlo glagoljice pokušava objasniti i unutarnjim i vanjskim utjecajima. Prema tim je teorijama glagoljica nastala ugledanjem na postojeća pisma, no ne smijemo zanemariti i činjenicu da su se određeni grafemi razvili unutar same glagoljice iz postojećih grafema. Josip Hamm i Thorvi Eckhardt zastupaju stajalište da je jedan dio grafema nastao unutar samog glagoljičnog sustava, dok je drugi dio donesen izvana.⁵⁶

4. 2. 3. Endogene teorije

Endogena teorija ističe kako o glagoljici možemo govoriti kao o originalnom pismu čiji je tvorca sv. Ćiril. Za tvorbu originalnoga grafemskog sustava poslužio se kršćanskim simbolima križa, kruga i trokuta naglašavajući tako svoj svjetonazor i misiju. Takvo stajalište u proučavanju postanka glagoljice imao je Georg Černohwostow koji je uz pomoć navedenih simbola objasnio kršćanski svjetonazor navodeći kako je križ simbol Isusove patnje, ali i početak novoga života; krug kao simbol Božjeg savršenstva i potpunosti te trokut kao simbol

⁵⁴ Isto, str. 27.

⁵⁵ Usp. s: Damjanović, Stjepan. Slovo iskona. Str. 54-55.

⁵⁶ Isto, str. 55-56.

Presvetog Trojstva. Na tragu toga podijelio je glagoljična slova na četiri skupine dodijelivši im zajednički nazivnik pa je tako prvoj skupini zajednički nazivnik bio križ, drugoj su skupini zajednički nazivnik bili elementi križa, trećoj su skupini bili zajednički križ i krug, a četvrtoj križ i trokut.⁵⁷

Na tragu te teorije zanimljivo je tumačenje profesora Slavomira Sambunjaka koji postanak glagoljice povezuje sa životom i svjetonazorom Konstantina Ćirila.

4. 2. 4. Jeronimska teorija

Riječ je o teoriji prema kojoj se postanak glagoljice dovodi u vezu sa sv. Jeronimom (4./5. stoljeće) koji je glagoljicu sastavio od niza magijskih znakova. Žubrinić ističe kako je tu bolje govoriti o legendi koja se pojavila u 12. stoljeću. Potekla je od naših glagoljaša kako ne bi došli u sukob s Rimom jer se u to vrijeme Metoda smatralo krivovjernikom, tj. autor to objašnjava time da su njemački svećenici htjeli ocrniti Metoda pred Rimom kako bi im pripala Panonska nadbiskupija.⁵⁸ Toj teoriji u današnje vrijeme ne možemo vjerovati jer je teško povjerovati u to da je glagoljica pismo koje datira u 4. stoljeće, a da o tome nigdje nemamo zapisano pisano svjedočanstvo koje bi tome govorilo u prilog.

4. 2. 5. Hammova gotska teorija

Josip Hamm zastupao je gotsku teoriju o postanku glagoljice. Navodi kako glagoljicu nikako nije mogao stvoriti Konstantin Ćiril objašnjavajući to činjenicom da su latinski svećenici već u 10. stoljeću bili uplašeni zbog liturgije na staroslavenskom jeziku koja je već tada bila mnogo raširena. Ističe kako je to upravo jedan od razloga zbog kojih se postanak glagoljice vezuje uz mnogo ranije razdoblje. Smatrao je da su Slaveni primili kršćanstvo od Gota te da je upravo u susretu s gotskim pismom nastala i glagoljica.

4. 3. Zaključak poglavlja

Glagoljica je pismo koje u mnogočemu određuje hrvatski nacionalni, književni, pravni i jezični identitet. Riječ je o pismu kojim se Hrvati koriste od 9. stoljeća, a koje će u uporabi

⁵⁷ Isto, str. 56.

⁵⁸ Usp. s: Žubrinić, Darko. Nav. djelo, str. 17.

ostati do 19. stoljeća kada će ga istisnuti latinica. Da je riječ o vrlo važnom elementu hrvatskoga kulturnog identiteta, svjedoči i činjenica da su svi važni liturgijski, pravni i književni tekstovi pisani glagoljicom kao i prva hrvatska tiskana knjiga. Iako se početci glagoljice vezuju uz 9. stoljeće, još uvijek se raspravlja o njezinu nastanku te su nebrojene teorije o podrijetlu glagoljice. Brojne su mogućnosti za njezino istraživanje dale materijala istraživačima kako bi se istražili njezini različiti aspekti. Neki od istraživača smatrali su da je glagoljica jedinstveno pismo nastalo po uzoru na grčka pisma. Druga skupina smatrala je da je glagoljica nastala pod utjecajem drugih pisama, a treći pak da je riječ o originalnom pismu koje ima jedinstvenog tvorca. Uz te teorije našli su se i oni koji nastanak glagoljice nisu povezivali s Konstantinom Ćirilom, već sa sv. Jeronimom ili pak s gotskom teorijom, no sve te teorije u znanstvenom diskursu nisu se dugo održale.

5. Glagoljica kao odraz kulturnog identiteta

Glagoljica je pismo hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Tomašević, Horvat, Ljevak i Mijoč ističu kako glagoljica zahvaljujući činjenici da ima jedinstvenog tvorca, misiju i viziju posjeduje jedinstvene sastavnice koje su nositelji ekonomske korisnosti i otvaraju mogućnost za eksploatiranje u različitim sastavnicama kreativne industrije.⁵⁹ Iako se rabi u različitim djelatnostima i na različite načine, glagoljičko je pismo slabo poznato te se njegovo proučavanje i uporaba svodi uglavnom samo na znanstvene krugove. Autorice ističu kako glagoljica kao nematerijalna baština u sebi nosi potencijal za kulturnu proizvodnju jer je simbol glagoljaškog kulturnog identiteta koji je uvršten u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.⁶⁰

U poglavljima koja slijede predstaviti će se glavne karakteristike glagoljičkog pisma s naglaskom na višeznačnost glagoljičkih slova. Progovoriti će se o glagoljičkom logu Konstantina Ćirila te će se glagoljičko pismo povezati sa semiotičkim teorijama. Također, bit će predstavljene mogućnosti ekonomske iskoristivosti glagoljice kao kulturnog dobra u

⁵⁹ Usp. s: Horvat, Jasna; Mijoč, Josipa; Ljevak, Petra; Tomašević, Nives. Economic expedience of glagolitic script in publishing sector of creative industry - 3rd International Scientific Symposium „Economy of eastern Croatia – vision and growth”, Anka Mašek (ur.). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, 2014. Str. 321.

⁶⁰ Isto, str. 327.

sklopu nakladništva te kao mogućeg suvenira koji će se uskoro nuditi turistima. Osim toga, u posebnoj ćemo se poglavlju pozabaviti i poveznicom turizma i glagoljice. Da bismo pokazali potencijal nakladničkih proizvoda s temom glagoljice, donijet ćemo bibliografiju radova s temom glagoljice nastalih od devedesetih godina 20. stoljeća do danas. Zatim ćemo analizirati u kojem je razdoblju produkcija knjiga s temom glagoljice bile najproduktivnija, koji su najaktivniji nakladnici koji objavljuju nakladničke proizvode s temom glagoljice te ćemo ih razvrstati po nakladničkim poljima kako bismo uočili trendove koji se vezuju uz odabir glagoljice kao teme suvremenih nakladničkih proizvoda. Da bismo uistinu opravdali želju i potrebu za knjigom suvenirom, predstaviti ćemo neke od najznačajnijih knjiga s temom glagoljice koje posjeduju potencijal da i same postanu knjiga suvenir. Sve je to nemoguće učiniti bez koncepta kojim ćemo opisati put nakladničkog proizvoda s temom glagoljice do krajnjeg korisnika.

5. 1. Glagoljički logo Konstantina Ćirila Filozofa

Kada govorimo o glagoljičkom logu Konstantina Ćirila Filozofa, nužno je definirati logo što će nam olakšati razumijevanje poglavlja koje slijedi. Horvat, Tomašević i Lendić ističu kako je logo simbol identiteta, znak raspoznavanja koji u sebi utjelovljuje znakove, simbole, boje i sl. Osim izraza mora biti snažan komunikacijski medij koji će utjecati na percepciju potrošača. Da bismo mogli govoriti o glagoljičkom logu Konstantina Ćirila koji je snažno utjecao na percepciju potrošača i bio snažan komunikacijski medij, nužno je glagoljicu izdvojiti iz lingvističkog konteksta te ga promatrati kao proizvod osmišljen za komunikaciju s pukom kako bi se prenio kršćanski svjetonazor i glagoljički identitet. Autori, govoreći o tome, ističu kako se glagoljica pokazala kao izniman komunikacijski proizvod zahvaljujući činjenici da se na ovim prostorima zadržala jedno tisućljeće.⁶¹ Osim toga, smatraju da je moguće uspostaviti pretpostavku o tome kako je misija Konstantina Ćirila bila u skladu sa svim pravilima marketinške komunikacije jer se ideja kršćanske vjere promicala vizualnim identitetom svakog od grafema.⁶² Dakle, dijelovi svakog grafema uglavnom su trokut, krug i

⁶¹ Usp. s: Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Semiotički marketing Konstantina Ćirila Filozofa: glagoljičko prezentiranje kršćanstva kao preteča suvremenog semiotičkog marketinga. // *Libellarium* 22, 2(2009), str. 170.

⁶² Isto, str. 171.

križ koji u kršćanstvu imaju određenu simboliku i nose snažnu poruku. Autori primjećuju kako o glagoljičkim grafemima možemo govoriti kao o svojevrsnim logotipima koji u sebi nose slovni, brojčani i simbolički kod⁶³, tj. kršćanstvo se prenosilo grafemima u koje je bila utkana kršćanska poruka.

Damjanović ističe da su sva slova u glagoljici i ćirilici imala svoja imena. Prvo se slovo zvalo az, drugo buky te je redosljed slova u glagoljičkoj azbuci nosio smislenu i kršćansku poruku koja je uz to služila za lakše pamćenje poruke, ali i za lakše učenje azbuke.⁶⁴ Da je riječ o pismu koje je sastavio kršćanin, Damjanović opravdava time što azbuka započinje simbolom križa te uočava sličnost između glagoljičkih slova I i S upozoravajući kako je sličnost proizašla iz činjenice što su oba slova dio Isusova imena.⁶⁵ Za razliku od Damjanovića koji slova I i S vezuje uz Isusovo ime, autorice Tomašević i Horvat slovo S vezuju uz riječ slovo koja je označavala pismo i riječ. No, nije vrijednost glagoljice povezana s činjenicom da svako slovo ima svoje značenje, već je vrijednost u tome što svaki glagoljički grafem ima i brojčanu vrijednost.⁶⁶

Frano Pare upozorava na činjenicu da je glagoljica monolitan sustav pismena i tome u prilog dodaje: *Budući da azbučni niz otvara znakom križa – slovnim znakom za samoglasnik A, Konstantin će ucrtati u četvorine koje nastaju ucrtavanjem križa u kvadrat još četiri otvorena samoglasnika: E, O, U i I. Ta skupina od pet samoglasnika upisanih u kvadrat predstavlja vizualizaciju Konstantinove ideje. Njome objavljuje svoj likovno-teološki oblikovni program - prikazuje inventar elemenata s pomoću kojih će složiti koherentan i monolitan sustav pismena.*⁶⁷

⁶³ Isto

⁶⁴ Damjanović, Stjepan. Tri najstarije tiskane hrvatske početnice. // Hrvatski Vol. 5, br. 2 (2007.). Citirano prema: Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Semiotički marketing Konstantina Ćirila Filozofa: glagoljičko prezentiranje kršćanstva kao preteča suvremenog semiotičkog marketinga. Str. 171-172.

⁶⁵ Isto

⁶⁶ Usp. s: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. Nav. djelo, str. 154.

⁶⁷ Paro, Frane. Nav. djelo, str. 13.

Budući da glagoljicu promatramo kao nositeljicu glagoljičkog identiteta, misije i vizije kršćanstva, opravdano je govoriti da je tvorac pisma ugradio osnove semiotičkog marketinga u svoj konačni proizvod. Horvat, Tomašević i Lendić na tragu toga ističu da se glagoljicu može promatrati kao proizvod, ali i kao sredstvo marketinške komunikacije. Ona je istovremeno i proizvod koji se primjenjuje u raznim aspektima, ali je i snažno komunikacijsko sredstvo u vizualnom i simboličkom smislu.⁶⁸

5. 2. Višeznačnost glagoljičkih grafema

U prethodnim je poglavljima rečeno kako je glagoljica jedno od rijetkih pisama kojima je poznat tvorac, koje je stvoreno s određenom intencijom i koje je imalo zadatak pomoći u širenju kršćanskoga identiteta i svjetonazora. Riječ je u potpunosti o duboko promišljenom i smislenom pismu. Satkano je od triju elemenata na kojima se temelji kršćanstvo: križ, krug i trokut. Oni nose određenu slovnu, broječanu i simboličku vrijednost. Upravo je zbog toga u prethodnom poglavlju bilo riječi o glagoljičkom logu Konstantina Ćirila. Nastojalo se pokazati i dokazati kako je riječ o pismu čije grafeme možemo promatrati kao snažan komunikacijski medij, ali i sredstvo semiotičkog marketinga jer u sebi utjelovljuje sve njegove karakteristike. Prva faza započinje dizajnom proizvoda. U drugoj fazi slijedi potenciranje i aktualiziranje značenja vezanih uz objekt koji se vezuju uz logo, ambalažu i slično. Treća faza podrazumijeva potenciranje i aktualiziranje uvjeta za kupnju odnosno potrošnju. U posljednjoj se fazi doživljava aktualiziranje značenja kroz iskustva te vodi do izgradnje općih procesa⁶⁹, npr. izgradnje kulturnog identiteta koji je utkan u logo glagoljičkog grafema.

Horvat, Tomašević i Lendić ističu da je Konstantin Ćiril, unatoč činjenici što nije poznao osnove semiotičkog marketinga, uspio izgraditi pismo koje je posjedovalo iznimnu komunikacijsku sposobnost zahvaljujući višeznačnosti svakog grafema, ali i činjenici da su slova u glagoljičkoj azbuci bila poredana tako da su nosila određenu mnemoničku poruku. Osim toga, autori smatraju da su u izgradnji semiotičkog marketinga glagoljičkog pisma važnu ulogu odigrale političke prilike i činjenica da je Konstantin Ćiril imao čak carevu

⁶⁸ Usp. s: Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Nav. djelo, str. 172.

⁶⁹ Usp. s: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. Nav. djelo, str. 144.

potporu, a poslije i Papinu. One su mu omogućile ne samo stvaranje pisma već i njegovo širenje te širenje prosvjetiteljske kršćanske ideje koja je bila utkana u svaki od grafema.⁷⁰

Horvat, Tomašević i Lendić također ističu kako glagoljicu kao takvu možemo smatrati pretečom suvremenog semiotičkog marketinga, ali i njegovom razvijenijom formom jer se iz nje može o mnogo čemu učiti: ponajprije o činjenici kako jednim znakom prenijeti višeznačnu poruku koja se u glagoljskim grafemima predstavlja kao slovo, broj i simbol; kako poredak glagoljičkih grafema iskoristiti za izgradnju učinkovitih loga koji će nositi snažnu komunikacijsku poruku te postići da se korisnik porukom koristi kao osobnom identifikacijom što je u slučaju glagoljice poistovjećivanje s glagoljskim, kulturnim, ali i nacionalnim identitetom.⁷¹

Ključ za razumijevanje ovoga kompleksnog pisma možda leži u svestranosti njezina autora koji je imao jasno zacrtanu viziju i misiju svakoga od slova i koji je pažljivom kombinacijom simbola izgradio svaki od grafema utkavši mu mnogo dublju poruku nego što je vidljiva na osnovnoj razini jer je svaki simbol višeznačan.

5. 3. Glagoljica kao tema knjige – kulturnog suvenira

Promatrajući knjigu u kontekstu dokumentarizma, autorice Horvat i Tomašević ističu kako knjiga posjeduje nekoliko dimenzija. Prva je dokumentaristička jer svjedoči o određenim iskustvima, bilo literarnim bilo neliterarnim, te kao takva služi kao snažan medij komunikacije. S druge strane, njezina je uloga obrazovna. Podučava o određenom vremenskom kontekstu, društvenim i gospodarskim okolnostima, kulturi čitanja te čitateljskim navikama pojedinca. Budući da je knjiga multifunkcionalna, njezina je uloga višeznačna te može biti uporabljena u različitim namjenama.⁷²

Da knjiga može postati i suvenir, svjedoči i činjenica da knjigu možemo promatrati kao važan element ekonomije slobodnog vremena, rekreacije i turizma. Tribe navodi kako ekonomija slobodnog vremena, rekreacije i turizma zauzimaju važnije mjesto u nacionalnoj

⁷⁰ Usp. s: Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Nav. djelo, str. 173.

⁷¹ Isto, str. 176.

⁷² Usp. s: Tomašević, Nives. Horvat, Jasna. Nevidljivo nakladništvo, str. 160-161.

ekonomiji od bankarstva ili fiskalnog sustava jer mogu pridonijeti rastu profita, povećanju broja zaposlenih te kao takvi stalno generiraju nove investicije.⁷³ Upravo u tome leži prilika za knjigu koja može postati jedna od glavnih sastavnica i resursa ekonomije slobodnog vremena. Posjeduje odgovarajuće resurse koji više nego dovoljno progovaraju o hrvatskom identitetu i povijesti, a koji su izvrstan potencijal za tvorbu originalnog suvenira po kojem će Hrvatska kao poželjna turistička destinacija biti prepoznatljiva.

Kada govorimo o stvaranju knjige suvenira, nužno je reći da se tada literarna knjiga promatra kao baštinski proizvod kojim turisti imaju priliku doći u kontakt upravo u turizmu. Baštinski je proizvod svakako jer je suvenir kao predmet uvijek povezan s domicilnom kulturom te je nešto što određenu destinaciju čini prepoznatljivom. Da bi prikazale knjigu kao baštinski proizvod, autorice Horvat i Tomašević na nju primjenjuju Herbertov koncept po kojem se literarna knjiga sastoji od resursa, proizvodnih svojstava i potencijalnog udjela na tržištu. Autorice navode da su resursi literarne knjige povijesno pamćenje, zanimljivost teme različitim nacionalnim i kulturnim skupinama te dokumentarističke potvrde literarno prezentirane teme. Proizvodna svojstva literarne knjige prezentirat će se tržištu ovisno o segmentaciji potencijalnih potrošača, dok će životni vijek literarne knjige kao baštinskog proizvoda ovisiti o njezinoj prezentaciji i prihvaćanju od korisnika.⁷⁴ Jedan od načina na koji će se knjiga kao baštinski proizvod predstaviti korisnicima i kupcima jest knjiga suvenir. Novi je to tip suvenira koji će ostati trajna uspomena na posjećenu destinaciju i koji će pridonijeti čuvanju onoga što je utkano u knjigu. Osim toga, važno je promišljeno osmisliti knjigu suvenir, tj. temeljiti je na nečemu što je bitna sastavnica nacionalnog identiteta, a što samo po sebi može ispričati nebrojeno priča. Upravo je to slučaj s glagoljicom koja u knjigu može biti utkana na razne načine jer osim što će biti podsjetnik na činjenicu da je to dugo bilo hrvatsko pismo, potaknut će i nove priče, tj. posjet Aleji glagoljaša ili upis tečaja glagoljice. Naravno, treba uzeti u obzir i činjenicu da imamo i različit profil gostiju što znači da treba dobro istražiti i tržište koje ćemo pokrivati.

⁷³ Usp. s: Tribe, John. *The Economics of recreation, leisure and tourism*. 4. izdanje. Oxford : Elsevier, 2011. Citirano prema: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. *Nevidljivo nakladništvo*. Str. 156.

⁷⁴ Usp. s: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. *Nevidljivo nakladništvo*. Str. 100-101.

Prije samog razjašnjavanja knjige suvenira u kontekstu novih trendova nužno je započeti definicijom suvenira kako bismo vidjeli što to knjiga kao potencijalni suvenir posjeduje. Hrvatski jezični portal definira suvenir *kao predmet koji se kupuje na putovanju za uspomenu*⁷⁵, dok Tomašević i Horvat proširuju tu definiciju ističući kako je skupljanje suvenira usko vezano uz ljudsku sklonost skupljanju. Hugh Wilkins proveo je zanimljivo istraživanje o tome kakve suvenire najčešće kupujemo i zašto te je dokazao kako su najčešći razlozi za kupovinu suvenira stvaranje podsjetnika na proživljene trenutke. Osim toga, pokazao je da žene prednjače u kupovini suvenira te da se knjige ili časopisi kao tiskani suveniri kupuju oko 20 %.⁷⁶ Ono što za nas može biti ključno u stvaranju knjige suvenira, a što možemo naučiti iz ovoga istraživanja, jest činjenica da u obzir ne smijemo uzeti samo one posjetitelje koji su knjigu suvenir kupili već i one za koje se knjiga suvenir kupuje, jer je jedna od najčešćih motivacija za kupovinu suvenira upravo dar. Zato ćemo u idućem odlomku pokazati kakav je potencijal knjige suvenira u okviru hrvatske turističke ponude te na kojim temeljima mora biti izgrađena.

Budući da je Hrvatska orijentirana na turizam kao važan gospodarski element, koji je uz to i mjesto kontakta različitih nacionalnih identiteta, u njemu leži prilika za prezentaciju knjige suvenira. Ona bi bila medij za upoznavanje domicilne kulture koja se posjećuje i za nju u hrvatskom turizmu ima prostora jer bi obogatila postojeći turistički sadržaj. Da bismo literarnu knjigu okarakterizirali kao knjigu suvenir, potrebno je zadovoljiti sljedeće kriterije koje su jasno definirale Tomašević i Horvat.⁷⁷ Prvi je kriterij dostupnost. Što to konkretno za knjigu suvenir znači? Budući da turizam kao djelatnost podrazumijeva stalnu promjenu lokacija i destinacija, dostupnost knjige mora biti proširena iz domene knjižara na benzinske crpke, muzeje, zračne luke, turističke urede i zajednice te hotele. Drugi je uvjet da ta knjiga treba biti cjenovno prihvatljiva što se može postići odabirom mekog uveza te čije će izdavanje biti potpomognuto potporama iz resornih ministarstava. Da je taj uvjet moguće ispuniti,

⁷⁵ Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (20. 10. 2017.)

⁷⁶ Usp. s: Wilkins, Hugh. Souvenirs : what and why we buy. // Journal of travel Research, 2011, str. 1-25.

⁷⁷ Usp. s: Horvat, Jasna; Nives Tomašević. Glagoljica kao tema knjige – kulturnog suvenira. 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Poreč, 17. – 19. studenog 2010. Str. 194.

svjedoči i podatak da Ministarstvo turizma svake godine raspisuje natječaj kojim potiče stvaranje izvornih suvenira uz potpore do 100 000 kuna.⁷⁸ Treći je uvjet da turistima trebaju biti ponuđeni prijevodi na različite jezike pri čemu treba uzeti u obzir strukturu gostiju koji najčešće posjećuju Hrvatsku. Nije prihvatljivo ponuditi knjigu suvenir samo na hrvatskom, već i na drugim stranim jezicima jer je to jedan od uvjeta na koji će kupac sigurno obratiti pozornost. Knjiga suvenir treba biti atraktivna i sadržajem i opremom da bi postala poželjnom za kupovinu i darivanje. Treba nuditi dodatne mogućnosti poput QR kodova koji će turiste preko zaslona njihovih mobitela provesti virtualnom izložbom, dok sadržaj treba omogućiti identificiranje s kulturom destinacije koja se posjećuje.⁷⁹ Važno je napomenuti da tradiciju knjige suvenira možemo i trebamo graditi na glagoljici. To bi pridonijelo popularizaciji toga starog hrvatskog pisma i poboljšanju imidža Hrvatske kao turističke destinacije. Horvat i Tomašević ističu da se izgradnja knjige suvenira uz navedene uvjete treba temeljiti na postojećim resursima. Mora postojati snažna distribucijska mreža te suvremeni prijevodi na strane jezike kako bi literarna knjiga pronašla put do krajnjega kupca i potrošača.⁸⁰ U poglavlju koje slijedi ukazat ćemo na poveznicu turizma i knjige suvenira te koje su mogućnosti za knjigu suvenir u hrvatskim prilikama i za hrvatske nakladnike.

5. 4. Turizam i glagoljica

Sažmemo li turizam i glagoljicu pod zajednički nazivnik, dobit ćemo sintagmu kulturni turizam koji se smatra turizmom specijalnih interesa. Riječ je o novom tipu turizma koji se koristi kulturnim resursima određene kulture za ostvarenje dobiti, a čija potrošnja sve više raste. Tome u prilog idu podatci Svjetske turističke agencije koja ističe kako 37 % svih putovanja obuhvaća neki oblik kulturnog turizma, dok se do 2020. godine očekuje rast u tom sektoru od čak 20 %.⁸¹

⁷⁸ Ministarstvo turizma. URL: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/110511-suvenir-obr.pdf> (21. 10. 2017.)

⁷⁹ Isto

⁸⁰ Usp. s: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. Nevidljivo nakladništvo. Str. 175.

⁸¹ Usp. s: Strategija razvoja kulturnog turizma Republike Hrvatske. URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (21. 10. 2017.)

Utkamo li u svoju turističku ponudu knjigu suvenir s temom glagoljice koja je uz to prevedena i na strane jezike, dobit ćemo izvrsnu priliku za promociju baštinskog pisma, nacionalnog identiteta i kulture općenito. Takva knjiga suvenir istovremeno bi bila i turistički proizvod, ali i snažan medij za komuniciranje kulturne baštine. Uzevši u obzir da se brojke u turizmu svake godine povećavaju te da je broj posjetitelja u Hrvatskoj 2016. godine premašio 15 milijuna⁸², opravdano je iznositi tezu da upravo turizam može biti snažan promotor i generator nakladničkog poslovanja.

Tomašević i Horvat iznose određene poteškoće koje se javljaju u turističkoj ponudi Republike Hrvatske. Ističu da pisanu riječ ukoričenu u knjigu koja je uz to prevedena na strane jezike turisti uopće nemaju priliku kupiti. Na stranim im se jezicima nude samo turistički vodiči i dnevne tiskovine što nikako nije dovoljno za atraktivnost turističke ponude.⁸³ Budući da su turistima na raspolaganju samo turistički vodiči i tiskovine, nemaju priliku upoznati se s klasičnim i suvremenim djelima hrvatske književnosti što onemogućuje upoznavanje pisane riječi. Situaciju otežava i činjenica da su knjige uglavnom dostupne u knjižarama kojih u manjim sredinama uopće nema ili se gase. Zato je nužno da knjige suveniri turistima osim u knjižarama budu dostupne i na drugim turističkim lokacijama.

U poglavlju koje slijedi bit će iznesena bibliografija radova s temom glagoljice koji su nastali u razdoblju devedesetih godina 20. stoljeća zaključno s 2017. godinom, oblikovani su u formi knjige, članka u zborniku ili časopisu i pokazuju da glagoljica posjeduje veliki potencijal postati odrednicom knjige suvenira.

⁸² Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/04-03-02_01_2016.htm (21. 10. 2017.)

⁸³ Usp. s: Horvat, Jasna; Nives Tomašević. Glagoljica kao tema knjige – kulturnog suvenira. 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Poreč, 17. – 19. studenog 2010. Str. 181-223

5. 5. Bibliografija radova o glagoljici ili o glagoljici su pisali...⁸⁴

Ova bibliografija izrađena je kako bismo dobili uvid u nakladničku produkciju proizvoda s temom glagoljice te kako bismo ukazali kako upravo ova tema o kojoj se često piše i govori ima priliku postati tema knjige suvenira. Takav suvenir bio bi izvrstan promotor hrvatske kulturne i pisane baštine te identiteta. Bibliografija je popisna jer smo njome obuhvatili djela s temom glagoljice nastala u razdoblju od 1991. do 2017. u Republici Hrvatskoj i izvan nje. Građa je raspodijeljena na knjige i članke, a dobiveni podatci preuzeti su iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice Zagreb. Jedinice su poredane kronološki, a unutar svake godine abecedno. Podatci o zastupljenosti pojedinih nakladničkih kuća i polja bit će objašnjeni u sljedećem poglavlju.

a) knjige

2016.

1. Glagoličeskaja pis'mennost' Zapadnyh Balkan : X – XVI vekov : učebno-metodičeskoe posobie / T. [Tat'jana] I. [Igorovna] Afanas'eva, V. [Vjačeslav] V. [Viktorovič] Kozak, A. [Andrej] N. [Nikolajevič] Sobolev. – Sankt-Peterburg : „Nauka“, 2016. ([s.l. :s.n]). – 70. str., [12] str. s tablama (od toga 1 presavijen) ; 29 cm.

2015.

2. Glagoljica u Salima i saljsko pučanstvo kroz stoljeća : povodom 400. obljetnice početka pisanja matičnih glagoljskih knjiga u Župi Sali : (1613.-2013.) / Ante Beverin, Jerolim Armanini, Mauricij Frka Petešić. - Zadar : Matica hrvatska, Ogranak, 2015. - 232. str. : ilustr. (pretežno u bojama), faks ; 25 cm.

3. Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju : zbornik radova Međunarodnoga znanstvenoga skupa povodom 110. obljetnice Staroslavenske akademije i 60. obljetnice Staroslavenskoga instituta, Krk, 5. i 6. listopada 2012. / uredili Vesna Badurina Stipčević, Sandra Požar, Franjo Velčić. - Zagreb : Staroslavenski institut, 2015. - 677. str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 25 cm.

4. Iljadaletie na hrvatskoto glagolaštvo / Eduard Hercigonja. – Skopje : Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2015. (Skopje : Bomat grafiks). – 253 str. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 24 cm.

5. Makedonskata glagolica / Gorgi Pop-Atanasov. – Skopje : Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2015. – XI, 91 str. : faks. (pretežno u bojama) ; 15 cm.

⁸⁴ Bibliografija radova izrađena je uvidom u katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb. URL: <http://www.nsk.hr/online-katalog-knjiznice/> (25. 9. 2017.)

2014.

6. Glagoljica i glagoljaštvo u biogradskom kraju : zbornik radova sa znanstvenog skupa Glagoljica na biogradskom području održanog 17. studenog 2012. u Biogradu / [glavni urednik Vjekoslav Čosić ; prijevod sažetaka na engleski jezik Božena Bašić]. - Zadar : Matica hrvatska, Ogranak, 2014. – 290 str. : ilustr. u bojama ; 24 cm.
7. Hrvatskoglagoljski brevijari na razmeđu rukopisne i tiskane tradicije / Marijana Tomić ; [kazalo imena Drahomira Gavranović]. - Zagreb : Naklada Ljevak, 2014. ([Zagreb] : Feroproms). – 371 str. : ilustr., faks. : 24 cm. – (Bibliotheca Academica).
8. Novi filološki prilozi / Stjepan Damjanović. Zagreb : Matica hrvatska, 2014. – 390 str. : faks. ; 21 cm.
9. Svjetlost glagoljice = Light of the glagolitic / Željka i Boris Rogić ; [prijevod, translation Graham McMaster ; fotografije, photos Boris Rogić ; urednik, editor Ivo Fadić]. – Zadar : Muzej antičkog stakla, 2014. – 46 str. : ilustr. u bojama ; 24 cm.

2013.

10. Glagoljica za osnovce : priručnik za voditelje glagoljaških skupina / Martina Velec-Rebić ; [fotografije, ilustracije Martina Velec-Rebić, Denis Lešić]. – Zagreb : Naklada Ljevak, 2013. – 131 str. : ilustr. u bojama ; 23 cm.
11. Uvod u glagoljsku paleografiju I : (X. i XI. st.) / Mateo Žagar. – Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013. – 391 str. : ilustr. ; 25 cm.

2012.

12. Glagoljica / Tatjana Sabljak. – Zagreb : Villa Sibylla, 2012. - [40] str. : ilustr. u bojama ; 10 cm.
13. Kon potekloto istorijata na slovenskoto glagolsko pismo / Klemens Grubišič. – Skopje : Nacionalna i univerzitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“, [2012?] ([s.l. : s.n.]). – 179 str. ; 21 cm.
14. L'alphabet glagolitique croate : évocation d'une écriture médiévale européenne : du Moyen Âge à nos jours : [exposition, Palais du Tau, Reims, France, 12 décembre 2012 – 24 février 2013] / [auteur de la muséographie Zlatko Rebernjak ; photographies Damir Fabijanić ... [et. al.] ; traduction Željko Klaić, Alice Urien Clérambourg ; editeur responsable Zlatko Rebernjak]. – Zagreb : Societé Erasmus, 2012. (Zagreb : Denona). – 111 str. : ilustr., faks. (pretežno u bojama) ; 30 cm.

2010.

15. Alfabeto glagolitico / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.

16. Die Glagoliza / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.
17. Glagolica / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.
18. Glagolitic alphabet / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.
19. Glagoljica / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. - [40] str. : ilustr. ; 10 cm.
20. Glagoljska početnica / [tekst i crteži] Frane Paro. 3. izd. obnovljeno i prošireno. – Zagreb : Kajkavsko spravišće, 2010. – 59 str. : ilustr. u boji ; 24 cm.
21. La Glagolitsa / Tatjana Sabljak. – 2. izd. – Zagreb : Villa Sibylla : 2010. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.

2009.

22. Az / Jasna Horvat. – Zagreb : Naklada Ljevak, 2009. (Zagreb : Feroproms). – 247 str. : ilustr., geneal. tabla ; 22 cm. – (Biblioteka Otvorena knjiga).
23. Izložba glagoljica : vodič / [temat i obrada Vanda Ekl, Branko Fučić]. – 2. dopunjeno izd. – Rijeka : Sveučilišna knjižnica, 2009. – 31 str. : ilustr. u bojama ; 29 × 11 cm.

2008.

24. „Ja slova znajući govorim---“, : knjiga o hrvatskoj glagoljici / Anica Nazor ; priredili Srećko Lipovčan i Zlatko Rebernjak. – Zagreb : Erasmus naklada : 2008. – 160 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 28 cm.

2007.

25. Prva hrvatskoglagoljska početnica 1527. / [transliteracija i pogovor Josip Bratulić]. – Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti : Nacionalna i sveučilišna knjižnica : Školska knjiga, 2007. – 29 str. ; 21 cm.

2006.

26. Pojava i razvoj na pismoto : so poseben osvrt kon početocite na slovenskata pismenost / Petar Hr. Ilievski. – 2. revidirano izd. – Skopje : Makedosnka akademija na naukite u umetnostite, 2006. – 391 str. : ilustr., faks., zemljop. crtež ; 24 cm.

2005.

27. Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku / Petar Runje. – Zadar : Gradska knjižnica, 2005. – 224 str. ; 25 cm.

2004.

28. Drei Schriften - drei Sprachen : kroatische Schriftdenkmaeler und Drucke durch Jahrhunderte : [Wuerttembergische Landesbibliothek, Stuttgart, 22. April bis 12. Juni 2004., Museum fuer Literatur am Oberrhein, Karlsruhe, 17. Juni bis 15. Juli 2004.] / [Uebersetzer Dagmar Hadžić... [et al.] ; Photos Damir Fabijanić, Petar Strmečki ; herausgegeben von Srećko Lipovčan]. – Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica : Erasmus naklada, 2004. (Zagreb : Kratis). – 247 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 30 cm.

29. Glagoljica i hrvatski glagolizam : zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta (Zagreb-Krk, 2.-6. listopada 2002. godine) / uredili Marija-Ana Duerriegl, Milan Mihaljević i Franjo Velčić. – Zagreb : Staroslavenski institut; Krk : Krčka biskupija, 2004. – 736 str. : ilustr. (djelomice u bojama), faks., note ; 24 cm.

30. Trois ecritures - trois langues : pierres gravees, manuscrits anciens et publications croates a travers les siecles : [Bibliotheque Royale, Bruxelles, du 23 janvier au 28 fevrier 2004] = Three scripts - three languages : Croatian linguistic monuments, manuscripts and printed editions through centuries / [auteurs de la museographie Srećko Lipovčan et Zlatko Rebernjak ; photographies Damir Fabijanić... [et al.] ; traduction Evaine Le Calve-Ivičević, Željko Klaić ; editeur responsable Srećko Lipovčan]. – Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica : Erasmus naklada, 2004. (Zagreb : Kratis). – 279 str. : ilustr. ; 30 cm.

2003.

31. Oči od sunca, misal od oblaka : izvori hrvatske pisane riječi / Marica Čunčić. – Zagreb : Školska knjiga, 2003. – 196 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 25 cm.

2002.

32. Drei Schriften - drei Sprachen : kroatische Schriftdenkmaeler und Drucke durch Jahrhunderte : [Staatsbibliothek zu Berlin, Preussischer Kulturbesitz, 26. April - 8. Juni 2002.] / [herausgegeben von Srećko Lipovčan ; Uebersetzer Dagmar Hadžić... [et al.] ; Photos Damir Fabijanić... et al.]. – Zagreb : Erasmus naklada, 2002. (Zagreb : Kratis). – 263 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 30 cm.

33. Glagoljica = The Glagolitic alphabet = Die Glagoliza = Alfabeto glagolitico / Tatjana Sabljak. – Zagreb : Villa Sibylla, 2002. – 52 str. : ilustr. ; 13 cm.

2001.

34. Alfabeto glagolitico / Tatjana Sabljak. – Zagreb : Villa Sibylla, 2001. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.

35. Glagolitic alphabet / Tatjana Sabljak. – Zagreb : Villa Sibylla, 2001. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.

36. Glagolitische Schrift / Tatjana Sabljak. – Zagreb : Villa Sibylla, 2001. – 48 str. : ilustr. ; 13 cm.

37. Glagoljica / Tatjana Sabljak. – 1. izd. – Zagreb : Villa Sibylla, 2001. - [40] str. : ilustr. ; 10 cm.

38. Izložba Glagoljica, Rijeka 2001. : vodič / [tekst] Juraj Lokmer. – 2. promijenjeno i dopunjeno izd. – Rijeka : Sveučilišna knjižnica, 2001. – 140 str. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 28 cm + [1] presavetak s hrvatskom glagoljskom azbukom.

39. Pojava i razvoj na pismoto : so poseben osvrt kon početocite na slovenskata pismenost / Petar Hr. Ilijevski. – Skopje : Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2001. – 384 str. : ilustr., faks., zemljop. crteži ; 24 cm.

2000.

40. Glagolitica : zum Ursprung der slavischen Schriftkultur / herausgegeben von Heinz Miklas ; unter der Mitarbeit von Sylvia Richter und Velizark Sadovski. - Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000. - 243 str., [XVI] str. s tablama (faks.) ; 24 cm. – (Schriften der Balkan-Kommission / Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philologische Abteilung ; 41).

1998.

41. Hrvatska glagoljica / Marko Japundžić ; [fotografija Igor Magić]. – Zagreb : Hrvatska uzdanica, 1998. – 100 str. : ilustr. ; 21 cm.

42. Gramatografija Konstantina Ćirila Filozofa Solunskoga : hipoteza o postanku i značenju glagoljice / Slavomir Sambunjak ; [kompjutorski crteži u tekstu Ivo Antonina]. – Zagreb : Demetra, 1998. – X, 468 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 25 cm.

43. Molitva za Vukovar : zbirka pjesama o herojskim braniteljima Vukovara 1991. ispjevana na hrvatskom jeziku s prepjevom na engleski, tiskana u pismu latinici i starohrvatskom pismu glagoljici = Prayer for Vukovar : A collection of poems about the heroic Vukovar defenders 1991, written in the Croatian language with English translation, printed in the Latin script and the Old Croatian script Glagoljica / Tomislav-Grgo Antičić od Palikuća ; uresio crtežima Boris Talijančić. – 1. izd. – Zagreb : Ikomot, 1998 (Zagreb : Ikomot). - [64] str. : ilustr. ; 30 cm.

44. Referate und Beitrage / 27. ABDOS-Tagung, Goettingen, 18. bis 21. Mai 1998 ; zusammengestellt von Walter Andreesen. - Berlin : Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, 1998. - XX, 306 str. : ilustr. ; 30 cm. – (Veroeffentlichungen der Osteuropa-Abteilung ISSN 0175-5528 ; Bd. 23).

45. Vodič : glagoljica i tiskarstvo na području grada Senja. – Senj : Gradski muzej Senj, 1998. - [10] str. : ilustr. ; 21 cm.

1997.

46. Najstariji glagoljski natpisi / Branko Fučić. - [S. l. : s. n. , 19--]. - [8] str. ; 21 cm.

1996.

47. Hrvatska glagoljica : biti pismen – biti svoj / Darko Žubrinić. – Zagreb : Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima : Element, 1996. – 413 str. : ilustr. ; 21 cm.

1995.

48. Leksikon hrvatske glagoljice / Josip Bratulić; [glagoljska slova pisao Frane Paro]. – Zagreb : Minerva, 1995. – 188 str. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 24 cm.

49. Glagoljska početnica / Frane Paro. – Rijeka : Naklada Benja, 1995. - [55] str. : ilustr. u boji ; 24 cm + 1 list ispravaka.

1994.

50. Glagoljica u Senju : povodom 500. godišnjice senjskoga Glagoljskoga misala i glagoljske tiskare u Senju / Mile Bogović. – Senj : Jadranska tiskara, 1994. – 57 str. : ilustr. ; 23 cm.

51. Sveti Ćiril i glagoljica / Živko Lukas. – Zagreb : Z. Tomičić, 1994. – 36 str. ; 21 cm.

b) članci

2015.

1. Badurina Stipčević, Vesna. Glagoljski Žgombićev zbornik kao književni izvor. // Kolo 25, 2 (2015), str. 115-125.

2. Blažević Krezić, Vera. Hrvatske glagoljske inkunabule : kulturološke, tekstološke, jezikoslovne i tipografske odrednice. // Život i škola 61, 2(2015), str. 125-134.

3. Crnković, Nikola. Neke novine u staroj priči o iskonu glagoljice. // Književna Rijeka 20, ½(2015), str. 16-27.

4. Franov-Živković, Grozdana. Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. stoljeće. // Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 57, 2015, str. 185-216.

5. Kuštović, Tanja. Mateo Žagar, Uvod u glagoljsku paleografiju I., Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2013. : [prikaz]. // Slovo 65, 2015, str. 206-214.

6. Miheev, Savva Mihajlovič. Drevnerusskie glagoličeskie nadpisi XI-XII vekov iz Novgoroda : NoNo 23-28. // Slovo 65, 2015, str. 65-85.

7. Pederin, Ivan. Susjedstvo hrvatskoga jezika s drugim jezicima na drugom tlu. // Jezik 62, 2/3(2015), str. 41-52.

8. Pernić, Vlado. Tri Fučićeva lapidarija. // Franina i Jurina 61, 2014, str. 76-79.
9. Šanjek, Franjo. Rimski evanđelistar ili Texte du sacre. // Hrvatska revija 1, 15(2015), str. 31.
10. Valušek, Berislav. Dva nova glagoljska natpisa na Brulu kod Roča. // Slovo 65, 2015, str. 109-125.
11. Zubčić, Sanja. Prekretnica u paleografskim istraživanjima. // Fluminensia 27, 1(2015), str. 205-213.

2014.

12. Brala-Mudrovčić, Jasminka. Glagoljska baština Gacke doline i Gačanski park hrvatske memorije : jezično, kulturološko i nacionalno obilježavanje religioznoga i svjetovnoga života. // Crkva u svijetu 49, 2(2014), str. 197-222.
13. Bratulić, Josip. Hrvatska ćirilica kao poslovno pismo. // Filologija 63, 2014, str. 17-32.
14. Damjanović, Stjepan. Novi uzlet hrvatske filologije. // Zadarska smotra 63, 3(2014), str. 236-243.
15. Frančić, Anđela. Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih uvrštenoj u Kvadernu kapitula lovranskog. // Zbornik Lovranščine 3, 2014, str. 137-162.
16. Galić, Josip. Dostojan početak novoga izdavačkog niza. // Zadarska smotra 63, 4(2014), str. 180-190.
17. Glavičić, Miroslav. Pismo pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu u tiskanim izdanjima i historiografiji. // Senjski zbornik 41, 2014, str. 159-184.
18. Holjevac, Sanja; Vlastelić, Anastazija. Kvaderna kapitula lovranskoga kao izvor za istraživanje hrvatske jezične povijesti. // Zbornik Lovranščine 3, 2014, str. 77-98.
19. Holjevac, Sanja. Novi filološki prinosi akademika Stjepana Damjanovića. // Fluminensia 26, 2(2014), str. 145-151.
20. Jembrih, Alojz. Biskupova pisma Vatroslavu Jagiću (1886. – 1901.). // Senjski zbornik 41, 2014, str. 305-328.
21. Kovačević, Ana; Turkalj, Lucija. Zapažanja o sintaksi Kvađerne kapitula lovranskoga. // Zbornik Lovranščine 3, 2014, str. 99-112.
22. Krešić, Ivana. Centri pismenosti i srednjovjekovne samostanske škole popova glagoljaša. // Bosna franciscana 22, 4(2014), str. 203-219.
23. Kuštović, Tanja. Jezik hrvatskog protestantskog ćiriličkog novog zavjeta (1563.) prema hrvatskoglagoljskoj tradiciji. // Filologija 62, 2014, str. 115-129.

24. Lokmer, Juraj. O potrebi faksimilnih, kritičkih, digitalnih izdanja senjske glagoljske tiskare i njihove mrežne dostupnosti : razmišljanje povodom 520. obljetnice tiskanja Senjskoga glagoljskog misala. // Senjski zbornik 41, str. 445-460.
25. Nazor, Anica. O glagoljskoj tiskari u Senju i njenim izdanjima (1494. – 1508.). // Senjski zbornik 41, 2014, str. 211-244.
26. Škunca, Stanko Josip. O podrijetlu glagoljice : Istra i Kvarner domovina glagoljice. // Riječki teološki časopis 22, 1(2014), str. 135-161.
27. Špicijarić Paškvan, Nina. Talijanizmi u Kvaderni kapitula lovranskoga. // Zbornik Lovranščine 3, 2014, str. 113-136.
28. Žagar, Mateo. Lovranski glagoljski abecedariji. // Zbornik Lovranščine 3, 2014, str. 67-76.

2013.

29. Bogović, Mile. Je li glagoljica hrvatsko pismo? // Dani dr. Franje Tuđmana Hrvati kroz stoljeća 5, 2013, str. 367-375.
30. Čalić-Šverko, Gordana. U potrazi za olovnom glagoljicom. // Buzetski zbornik 40, 2013, str. 203-210.
31. Doblanović, Danijela. Dražen Vlahov. Matica krštenih župe Lindar (1591. – 1667.) : glagoljski zapisi od 1591. do 1648., Pazin : Državni arhiv u Pazinu, 2012. : [prikaz]. // Histria 3, 2013, str. 299-301.
32. Eterović, Ivana; Vela, Jozo. Sintaktičke funkcije participa u Misalu hruackome Šimuna Kožičića Benje. // Slovo 63, 2013, str. 1-22.
33. Franov-Živković, Grozdana. Prezimena mjesta Pakoštane u 17. i 18. stoljeću na temelju glagoljske knjige duša. // Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 55, 2013, str. 59-92.
34. Jembrih, Alojz. Pisma biskupa Jurja Posilovića Vatroslavu Jagiću : (1886. - 1901.). // Tkalčić 17, 17(2013), str. 583-610.
35. Lukić, Milica; Horvat, Jasna. Glagoljica Konstantina Ćirila i Ars magna Ramóna Lulla : paradigme semiotičkog komuniciranja. // Lingua Montenegrina: časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja 2, VI(2013), str. 25-46
36. Lukić, Milica; Blažević-Krezić, Vera. Novi život glagoljice (Na primjeru lingvostilističke analize intermedijalne zbirke „Svečanost glagoljice“. // Sanjari i znanstvenici : Zbornik radova u čast 70- godišnjice Branke Brlenić-Vujić / ur. Marica Liović. Osijek : Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, 2013. Str. 547-474.
37. Paro, Frane. O potrazi za olovnim glagoljskim slovima : (izvješće). // Forum 52, 85(2013), str. 1269-1287.

38. Pavletić, Mirjana. Olovna glagoljska slova u ročkoj pretiskalnici. // *Franina i Jurina* 92, 2013, str. 164-167.

39. Petešić, Ivana. Franjevci trećoređci i glagoljica. // *Zadarska smotra* 62, 3(2013), str. 225-227.

2012.

40. Blažević Krezić, Vera. Riječki glagoljaški krug. // *Radovi (Zavod za hrvatsku povijest)* 44, 2012., str. 473-479.

41. Buljubašić, Ivana; Rebrina, Nikolina. Interdisciplinarni načini učenja i promidžbe glagoljskog pisma danas : neprofitni marketing glagoljice kao marke. // *Hrvatistika* 6, 6(2012), str. 9-26.

42. Ceković, Blanka; Eterović, Ivana. Dvojina u „Misalu hruackome“ Šimuna Kožičića Benje. // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 143-156.

43. Crnković, Maja. Promišljanja o postanku glagoljice. // *Hrvatistika* 6, 6(2012), str. 47-63.

44. Franov-Živković, Grozdana. Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice. // *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 54, 2012, str. 147-183.

45. Galović, Tomislav. Vjesnik Staroslavenske akademije u Krku (1912-2012). // *Krčki kalendar*, 2012, str. 42-47.

46. Heraković, Sanja; Jurić, Mia; Smojver, Sonja. Glagoljica u eksperimentalnom filmu. // *Hrvatistika* 6, 6(2012), str. 27-45.

47. Holjevac, Sanja. Prilog analizi jezika Kožičićevih glagoljskih knjiga : „Od bitija redovničkoga knjižice“. // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 185-199.

48. Horvat, Nataša. Glagoljica – tajna veza s astrologijom i numerologijom. // *Hrvatistika* 6, 6(2012), str. 75-85.

49. Kuštović, Tanja. Lične zamjenice u „Misalu hruackom“ (1531) Šimuna Kožičića Benje. // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 125-141.

50. Lisac, Josip. Šibenska dionica hrvatske ćirilične baštine. // *Hrvatska revija* 12, 4(2012), str. 17-19.

51. Martinović, Dragica. Od A do Z. // *Poučak* 13, 52(2012), str. 71-77.

52. Mihaljević, Milan. Jezik kanona mise u Kožičićevu „Misalu hruackome“. // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 157-183.

53. Miheev, Savva Mihajlovič. 22 Drevnerusskih glagoličeskikh nadpisi-graffiti XI-XII vekov iz Novgoroda. *Slovo* 62, 2012, str. 63-99.

54. Mrkonjić, Tomislav. „Žitija rimskih cesarov“ : vjernost izvorniku i originalnost prijevoda. // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 57-75.
55. Pavletić, Mirjana. 530. obljetnica hrvatskoga prvotiska. *Franina i Jurina* 91, 2013, str. 45-47. m
56. Pernić, Vlado. Glagoljica - neprocjenjivo bogatstvo naše kulturne baštine. // *Franina i Jurina* 91, 2013, str. 50-53.
57. Vrebić, Jasmina; Kesegić, Tomislava; Brekalo, Ana. Glagoljični grafemi kao sastavnice poruke : „Kako ljudi mislite da je on naš mir. Budite tvrdi u vjeri.“ // *Hrvatistika* 6, 6(2012), str. 65-73.
58. Zaradija Kiš, Antonija. Lovranski glagoljaški grafiti – posebnost pučkoga izričaja. // *Zbornik Lovranščine*, 2012, str. 239-254.
59. Žagar, Mateo. Zadaci i perspektive istraživanja jezika glagoljskih tiskanih izdanja Šimuna Kožičića Benje : (uz pripremanje kritičkog izdanja „Misala hruackoga“). // *Fluminensia* 24, 1(2012), str. 111-123.

2011.

60. Crnić Novosel, Mirjana. Glagoljica – osebujna odrednica hrvatskoga kulturnoga i nacionalnog identiteta. // *Problemi sjevernog Jadrana* 11, 2011, str. 151-154.
61. Damjanović, Stjepan. Prošlost u sadašnjosti : Sveta braća, Stossmayer i mi. // *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku* 27, 2011, str. 17-30.
62. Horvat, Vladimir. Apologija Bartola Kašića. // *Filologija* 57, 2011, str. 67-132.
63. Jurišić, Pavo. Posljednji pobornici glagoljice. // *Kačić*, 41/43(2011), str. 1013-1030.
64. Kero, Pavao. Don Vladislav Cvitanović – proučavatelj glagoljice. // *Zadarska smotra* 60, 2/3(2011), str. 45-61.
65. Koković Novosel, Renata. Čitljivost trokutaste i okrugle glagoljice. // *Slovo* 61, 2011, str. 65-94.
66. Kos-Lajtman, Andrijana. Glagoljicom kodirana numeričko-simbolička kombinatorika u romanu *Az Jasne Horvat*. // *Nova Croatica* 5, 5(2011), str. 145-163.
67. Ladić, Zoran; Budeč, Goran. Glagoljska Bilježnica šćitarjevskog župnika od 1524. do 1526. godine : prilog proučavanju crkvenog i seoskog života u zagrebačkoj okolici i u ranom novom vijeku. // *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 29, 2011, str. 149-189.
68. Malinar, Smiljka. Language and speakers of the Kvarner area in the investigations of Alberto Fortis. // *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 56, 2011, str. 3-13.

69. Petešić, Ivana. Jezična obrada novootkrivenih glagoljskih tekstova iz Sali na Dugom otoku. // Čakavska rič 39, ½(2011), str. 67-85.

2010.

70. Crnković, Nikola. Posljednji osorski biskup kao hrvatski katolički pisac. // Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci 50/52, 2010, str. 25-60.

71. Galović, Tomislav. Bartolijev zbornik (Collectanea Bartoliana) : dragocjeno vrelo za povijest grada i otoka Krka. // Krčki kalendar, 2010, str. 83-89.

72. Jelinčić, Jakov. Uporaba hrvatskog (staroslavenskog) jezika i glagoljice u župama današnje Porečke i Pulske biskupije na temelju zapisnika biskupskih vizitacija Porečke biskupije (1600. – 1800.) i sačuvanih liturgijskih knjiga. // Vjesnik Istarskog arhiva 17, 2010, str. 133-156.

73. Lokmer, Juraj. Šimun Kožičić Zadranin Biskup Modruški : Od bitija redovničkoga knjižice, Rijeka 1531.-2009. godine. Dometi 20, 3/4(2010), str. 77-96.

74. Ljubešić, Marko. Glagoljica – znak hrvatske prepoznatljivosti. // Tabula 8, 2010, str. 138-147.

75. Milohanić, Mladen Juvenal. Glagoljiva na Bujštini. // Istarska Danica, 2010, str. 125-129.

76. Nartnik, Vlado. Hermanovo iskanje med iranico in glagolico. // Riječ 16, 2(2010), str. 124-132.

77. Strika, Zvezdan. Pokušaj suzbijanja glagoljice na Zadarskoj sinodi 1460. godine. // Croatica Christiana periodica 34, 65(2010), str. 29-38.

78. Topčić, Ante. Tragom gramatofije kroz roman Az Jasne Horvat. // Književna Rijeka 14, 4(2010), str. 45-69.

2009.

79. Bratulić, Josip. Glagoljaštvo i glagolizam u crkvenom i društvenom životu Hrvata i Slovenaca. // Kolo 19, ¾(2009), str. 153-166.

80. Crnić Novosel, Mirjana. Glagoljica u djelu mr. sc. Darka Dekovića. // Problemi sjevernog Jadrana 10, 2009, str. 133-140.

81. Crnić Novosel, Mirjana. Knjiga o hrvatskoj glagoljici. // Fluminensia 21, 1(2009), str. 170-176.

82. Dürriegl, Marija Ana. Anica Nazor, Knjiga o hrvatskoj glagoljici. „Ja slovo znajući govorom---2, Erasmus, Zagreb, 2008. : [prikaz]. // Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 35, 2009, str. 361-364.

83. Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Semiotički marketing Konstantina Ćirila Filozofa. // Libellarium 2, 2(2009), str. 161-180.

2008.

84. Čunčić, Marica. Jagićev srednji oblik glagoljice u svjetlu suvremene glagoljske paleografije. // Slovo 58, 2008, str. 267-283.
85. Kapetanović, Amir. Nezapaženi ulomci Muke Isuhrstove (1514.) iz petrogradske Berčićeve zbirke. // Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34, 2008, str. 201-216.
86. Reghellin, Cinzia. I due paleotipi slavi della collezione Tornieri nella Biblioteca Bertoliana. // Slovo 58, 2008, str. 21-44.
87. Sudec, Sandra. Glagoljica u župi Mošćenice. // Mošćenički zbornik 5, 5(2008), str. 59-85.
88. Žigo, Lada. Hrvatska glagoljska početnica. // Hrvatski iseljenički zbornik 22, 2008, str. 67-72.

2007.

89. Hauptova, Zoe. P. J. Šafarik a hlaholice. // Slovo 56/57, 2007, str. 197-208.
90. Lokmer, Juraj. Glagoljski ulomci iz župne crkve svetoga Vida u Ozlju. // Croatica Christiana periodica 31, 59(2007), str. 49-56.
91. Paro, Frane. Četiri glasnika Radosne vijesti Konstantina Filozofa. // Slovo 56/57, 2007, str. 421-438.
92. Turilov, Anatolij Arkad'evič. Ješče odin sled glagolicy v mesjaceslove Ohridskogo Apostola : (k ob" jasneniju čtenija ' God" pešči'). // Slovo 56/57, 2007, str. 571-577.

2006.

93. Bratulić, Josip. Glagoljica, pismo jezik slika. // Bujština, 2006, str. 31-38.
94. Deković, Darko. Glagoljica u radovima Petra Strčića. // Rijeka 11, 3(2006), str. 359-372.
95. Lozić, Katarina; Tomelić, Marijana. Od prapočela i alkemije do glagoljice. // Čakavska rič 34, ½(2006), str. 167-184.

2005.

96. Čunčić, Marica.; Burić, Maša. Jasnoća i učenje trokutaste i okrugle glagoljice. // Filologija 44, 2005, str. 1-28.
97. Damjanović, Stjepan. Tko starim putem hodi, ne zahodi : Glagoljica i hrvatski glagolizam. // Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta, Zagreb-Krk, 2005. Str. 116-118.

98. Deković, Darko. Glagoljica u Grobniku. // Grobnički zbornik 9, 7(2005), str. 211-226.
99. Deković, Darko. Tehnologija glagoljice. // Dometi 13, ¼(2005), str. 105-111.
100. Deković, Darko. Hrvatskoglagoljični prijevodi u Diplomatariumu augustinskoga samostana u Rijeci. // Dometi 13, ¼(2005), str. 29-70.
101. Deković, Darko. Glagoljični natpis iz Dragozetića na Cresu. // Dometi 13, ¼(2005), str. 25-28.
102. Deković, Darko. Glagoljična nabavnica iz Bakra. // Dometi 13, ¼(2005), str. 19-24.
103. Deković, Darko. Svetokrižni odlomak : glagoljični nadpis iz Sv. Križa pored Trsata. // Dometi 13, ¼(2005), str. 13-18.
104. Jurčević, Ivan. Psalmi tiskani hrvatskom glagoljicom 1491. godine. // Književna revija 45, ¾(2005), str. 81-99.
105. Pavičić, Milica. Stil Bašćanske ploče s obzirom na središnju minaciju. // Dometi 13, ¼(2005), str. 71-102.

2004.

106. Večer hrvatske glagoljice. // Cetinska vrila 12, 23(2004), str. 20-27.

2003.

107. Marčinko, Mato. Hrvatska jeronimska predaja : glagoljica 2. // Lička revija, 3(2004), str. 9-21.

2002.

108. Bogović, Mile. Pitanje autortva i kolijevke glagoljice. // Lička revija, 2(2002), str. 27-33.
109. Tomić, Marijana. Trinaest stoljeća pismenosti u Hrvata. // Hrvatski iseljenički zbornik, 2002, str. 59-66.

2001.

110. Glagoljica : o temelju hrvatske pismenosti. // Klasje naših ravni 6, ½(2001), str. 87-97.
111. Margetić, Lujo. Glagoljica u Rijeci. // Sveti Vid 6, 2001, str. 27-34.

2000.

112. Čunčić, Marica. Duktus tipova glagoljskoga pisma. // Filologija, 2000, str. 13-38.
113. Margetić, Lujo. Neka pitanja glagoljice i glagoljanja. // Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2000, str. 5-16.

114. Obad, Marija. Projekti Kamen i Glagoljica u realizaciji sadržaja prirode i društva. // Zbornik Učiteljske akademije u Zadru 2, ½(2000), str. 145-153.

1999.

115. Bogović, Mile. Postanak i razvoj glagoljice na hrvatskom prostoru do 1248. godine : ključna uloga redovništva pri očuvanju i prenošenju glagoljice i staroslavenskog bogoslužja. // Hrvatski iseljenički zbornik, 1999. str. 72-84.

116. Grbin, Nedo. Glagoljica na Dugom otoku i otocima Ravi i Zverincu. // Zadarska smotra 42, ½(1999), str. 249-271.

117. Marčinko, Mato. Glagoljica i glagoljsko bogoslužje. // Ognjište 9, 10(1999), str. 56-85.

118. Marčinko, Mato. Hrvatska glagoljica po Marku Japundžiću. // Hrašće 4, 15(1999), str. 35-46.

119. Margetić, Lujo. Hrvati, glagoljica i slavenski apostoli. // Dometi 9, 7/12(1999), str. 51-58.

1998.

120. Bogović, Mile. Hrvatsko glagoljsko tisućljeće : prigodna knjiga u povodu 750. obljetnice pisma pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu 29. ožujka 1248. // Senjski zbornik 25, 1998, str. 1-140.

121. Komendanović, Irena. (R)evolucija glagoljskih slova. // Glede 2, ½(1998), str. 67-80.

122. Resanović, Sandra; Gudelj, Anica. Leksikon glagoljice. // Glede 2, ½(1998), str. 59-66.

123. Šimundić, Mate. O podrijetlu glagoljskoga pisma i pokrštanju hrvatskoga naroda. // Hrvatska obzorja 6, 3(1998), str. 667-675.

1996.

124. Birnbaum, Henrik. How did glagolitic writing reach the coastal regions of northwestern Croatia?. // Croatica 26, 42(1996), str. 69-79.

125. Katičić, Radoslav. Uz pitanje o postanku i starosti glagoljice. // Croatica 26, 42(1996), str. 185-199.

126. Kovačić, Slavko. Glagoljica, glagoljaši i glagoljaštvo. // Zagvozđ 2, 2(1996), str. 35-41.

127. Mihaljević, Milan. Šrke i fraške glagoljaške. // Croatica 26, 42(1996), str. 269-280.

128. Nuorluoto, Juhani. Besass die Urglagolica Diagraphem. // Croatica 26, 42(1996), str. 303-322.

129. Pacnerova, Ludmila. Češka varijanta charvatske hranate hlaholice. // Slovo 44/46, 1996, str. 45-62.

1995.

130. Nartnik, Vlado. Sveti Jurij in začetki glagoljice. // Riječ 1, ½(1995), str. 27-32.

1994.

131. Bogović, Mile. Gdje je radila senjska glagoljska tiskara od godine 1494-1496? // Senjski zbornik 21, 1994, str. 101-108.

132. Bratulić, Josip. Pregled glagoljskih dokumenata s područja Pazinštine. // Vjesnik Istarskog arhiva 2/3, 2/3(1994), str. 311-315.

133. Damjanović, Stjepan. Nešto napomena o filologiji i rodoljublju. // Republika 50, 7/8(1994), str. 64-70.

134. Fučić, Branko. Janešova glagoljica. // Bulletin Razreda za likovne umjetnosti HAZU 42, 1994, str. 61-62.

135. Japundžić, Marko. Gdje, kada i kako je nastala glagoljica i ćirilica? // Hrvatska revija 44, 4(1994), str. 533-550.

136. Japundžić, Marko. Postanak glagoljskog pisma. // Hrvatska 2, 1994, str. 62-73.

137. Pantelić, Marija Agnezija. Fragmenti hrvatskoglagoljskoga brevijara starije redakcije iz 13. stoljeća. // Slovo 41, 1994, str. 61-146.

138. Stojević, Milorad. Glagoljica u Rijeci. // Rijeka 1, 2(1994), str. 183-190.

139. Tijan, Pavao. Gdje je bila hiža arhižakna Silvestra Bedričića u kojoj je 1507./08. djelovala senjska glagoljska tiskara. // Senjski zbornik 21, 1994, str. 109-116.

140. Vlahov, Dražen. Još jedna glagoljska isprava iz 19. stoljeća iz južne Iste. // Vjesnik Istarskog arhiva 2/3, 2/3(1994), str. 183-188.

1991.

141. Jaroschka, Lilli. O pronalasku trinaestoga glagoljskog natpisa benediktinskog samostana Čokovac na otoku Pašmanu. // Marulić 24, 5(1991), str. 647-649.

5. 6. Analiza bibliografskih podataka

Uvidom u bibliografiju radova nastalih od 1991. do 2017. godine utvrđeno je da je objavljena ukupno 51 knjiga s temom glagoljice te 141 članak koji se bave različitim aspektima glagoljice. Najproduktivnije godine za proizvode s temom glagoljice bile su godina 2010. i 2001. pri čemu treba istaknuti da je knjiga Frana Pare doživjela tri izdanja kao i djelo Tatjane Sabljak *Glagoljica* koje je čak prevedeno i objavljeno na tri strana jezika, što je jedan

od glavnih uvjeta da knjiga postane kulturnim suvenirom. Iako među mnoštvom knjiga ima onih koje su sadržajno bogate, ilustrirane i zanimljive, na strane jezike prevedeno je samo djelo autorice Sabljak i roman Az Jasne Horvat. Kao nakladnici knjiga s temom glagoljice javljaju se sljedeći nakladnici i ustanove: Matica hrvatska, Staroslavenski institut, Muzej antičkog stakla Zadar, Naklada Ljevak, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Villa Sibylla, Kajkavsko spravišće, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Erasmus, Jadranska tiskara Senj, Gradska knjižnica Zadar, Demetra, Gradski muzej Sinj, Element, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Minerva i Naklada Benja. Analiziramo li zastupljenost jedinica po nakladničkim poljima, uočit ćemo da je najzastupljenije polje periodičkih nakladničkih publikacija, dok je najmanje zastupljeno polje za djecu s djelom *Mali glagoljaši* Daniela Načinovića. To djelo dokaz je da se u hrvatsku turističku ponudu mogu uvrstiti i djela za djecu koja će ih zainteresirati za nešto s čim se sigurno nisu susreli, a koje je samo po sebi zanimljivo za učenje. Drugo je po redu zastupljenosti polje znanstvenog te školskog, stručnog i popularno-znanstvenog nakladništva što ide u prilog činjenici da su dosadašnji naslovi uglavnom namijenjeni obrazovanom čitatelju koji je na svojevrsan način i sam poznavatelj glagoljice i filologije. U polju komercijalnog nakladništva zastupljeni su roman Az Jasne Horvat te pretisak Glagoljske početnice iz 1527. godine objavljen povodom 480. obljetnice u izdanju Školske knjige. Također, zanimljivo je zabilježiti i podatak da je napravljen i prvi priručnik za poučavanje i učenje glagoljice u skupinama koje su zainteresirane za učenje toga hrvatskoga pisma kako bi se baština zadržala i prenosila na sljedeće naraštaje. Riječ je o svojevrsnom priručniku za podučavanje glagoljice jer se glagoljica u posljednje vrijeme javlja kao tema izvannastavnih aktivnosti. Da je glagoljica uistinu popularna tema, svjedoči i činjenica da se u njezinu čast održavaju znanstveni skupovi koji rezultiraju brojnim zbornicima u izdanju Staroslavenskog instituta čija je jedna od misija promicanje glagoljaškog identiteta i njegova popularizacija. Također, neke od naslova koji se pojavljuju u prethodnoj bibliografiji predstaviti ćemo i ukazati na njihov potencijal da i sami dobiju status kulturnog suvenira koji će se rado kupovati, ali i širiti vijest o hrvatskoj povijesti i identitetu.

5. 7. Predstavljanje potencijalnih knjiga suvenira

U ovom ćemo dijelu radu predstaviti neka od djela kojima smo se i sami koristili u pisanju diplomskoga rada, a koji posjeduju izniman potencijal u stvaranju kulturnog suvenira u obliku knjige jer su izvrstan medij za komunikaciju s glagoljicom. Riječ je o djelima koja

mogu zadovoljiti različite ukuse i čitateljske profile, ali i privući nove istomišljenike u klub ljubitelja glagoljice. Budući da su suveniri predmeti koje rado skupljamo kao podsjetnike na određena iskustva, i knjiga ima priliku postati poželjnim suvenirom koji će kao podsjetnik na određenu kulturu biti i predmet uživanja te će nas poticati na konzumaciju i posezanje za novim primjerima kulturnih suvenira. Na nama ostaje da knjiga kao kulturni suvenir zaživi.

5. 7. 1. Jasna Horvat: *Az*⁸⁵

Kada govorimo o romanu *Az*, nužno je reći da on zahtijeva obrazovanog ili angažiranog čitatelja ili onoga koji to tek želi postati. Zašto je tome tako? Na početku predstavljanja ovoga djela nužno je reći da je riječ o romanu koji je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti nagradila 2010. godine zbog iznimnog doprinosa očuvanju i promociji kulturne baštine. Riječ je o djelu u kojem se glagoljica predstavlja na jedinstven način, tj. u književnoj formi. Horvat i Tomašević definiraju ga kao roman slovarij naglašavajući važnost slovarija za tumačenje i čitanje romana u cjelini koji tematizira glagoljicu kao baštinsko pismo i život Konstantina Filozofa.⁸⁶

Roman se sastoji od četiri dijela utemeljena na višeznačnosti glagoljičkih slova. Poglavlja uz simboličnu nose i brojčanu vrijednost. Prvi je dio okupljen oko jedinica, a poglavlje je kao cjelina zaokruženo pripovjedačem Metodom. Nazivi poglavlja nose mnemoničku poruku za lakše pamćenje redosljeda glagoljičkih slova što ukazuje na višeznačnost autoričina romana i svjesnu namjeru da od neiskusnog čitatelja do kraja romana učini iskusnog poznavatelja glagoljice. Drugi dio brojčano je vezan uz desetice i povezan pripovjedačicom, caricom Teodorom. Treći je dio vezan uz stotice i pripovijeda se iz perspektive knjižničara Anastazija, dok je četvrti dio i sadržajno najkraći jer se vezuje uz tisućice i povezan je pripovjedačem Mutimirom. Kao uvod u Slovarij pripremljen je i kratki Intermezzo u kojem se autorica obraća čitatelju i obrazlaže svoj spisateljski put dajući do znanja da je njezina prvotna namjera bila spoznati *dubinu poruka Ćirilova pisma koje je obilježilo naš kulturni hod kroz povijest*.⁸⁷ Iz te težnje rodila se ideja o slovariju koji će

⁸⁵ Horvat, Jasna. *Az*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2009.

⁸⁶ Usp. s: Tomašević, Nives; Horvat, Jasna. Nevidljivo nakladništvo. Str. 174.

⁸⁷ Horvat, Jasna. Nav. djelo, str. 183.

podučiti čitatelja o podrijetlu svakoga znaka i njegovu značenju. Zanimljivo je napomenuti da autorica u slovariju vješto komunicira s literaturom o glagoljici, ali se referira i na stvarno stanje pokazujući time svu svoju erudiciju. Tako uz slovo A napominje da je jedan od suprotnih veznika ili pak za slovo B navodi da je drugo slovo abecede.

Da je riječ o djelu koje čitamo u ključu postmodernizma, možemo potvrditi nakon prvog čitanja romana. Autorica je svojevrsan *homo ludens* koji se poigrava glagoljicom kako bi povezala novonastalu priču, tj. fikciju s povijesnim činjenicama. Zanimljivost romana leži i u njegovoj nelinearnoj kompoziciji pri čemu se isprepleću četiri različita pripovjedača u čemu Lukić vidi Konstantinov život kroz četiri različite faze.⁸⁸ Važno je napomenuti da se pripovijedanje svakog pojedinog pripovjedača vezuje uz samo jedan dan.

Iz svega navedenoga jasno je kako roman *Az* ima potencijal postati kulturnim suvenikom Republike Hrvatske i kao takav pomoći u poboljšavanju turističke ponude, ali i ugleda kao turističke destinacije. Iako roman zahtijeva obrazovanog čitatelja koji je donekle upućen u glagoljicu, opravdano ga je uključiti u ponudu kulturnih suvenira jer više od četvrtine turista koji posjećuju Hrvatski ima fakultetsko obrazovanje. U prilog tome ide i činjenica da je knjiga i sadržajno bogato opremljena, ilustrirana te je svojevrsna „igrlica“ za one koji žele upoznati hrvatsku pisanu baštinu. Osim toga, knjiga je prevedena i na engleski jezik što je čini još atraktivnijim suvenikom.⁸⁹ Da bi ideja u potpunosti zaživjela, treba odabrati pristupačnu cijenu (sadašnja je 139 kuna), meki uvez i odlučiti se za veliku nakladu.

5. 7. 2. Darko Žubrinić: *Biti pismen – biti svoj*

Iako je riječ o djelu iz 1996. godine, ova je knjiga rado viđen gost na stolu svakog studenta ili bilo kojeg pojedinca koji se bavi glagoljicom. Riječ je o djelu koje je svojevrsna mala enciklopedija o glagoljici jer sabire sve što je dosad napisano o glagoljici. Čitatelj se upoznaje s teorijama o postanku glagoljice, različitim pristupima u proučavanju podrijetla glagoljice te ju se povezuje s bosančicom. Knjiga također raspravlja i vrstama i nazivima

⁸⁸ Usp. s: Lukić, Milica. Roman u čast Svetom Konstantinu Ćirilu i njegovu pismu. // *Lingua Montenegrina* 5, 2010, str. 712-713.

⁸⁹ TookBook. com. Preuzeto s: URL: <https://library.tookbook.com/book/51335/az?tbtr=cat-w-s&tbri=12> (12. 11. 2017.)

glagoljice pri čemu su se neki termini pokazali iznimno kontradiktorni u literaturi. Također, autor progovara i o zemljopisnoj rasprostranjenosti glagoljice potvrđujući pritom tezu da je glagoljaštvo bilo usko vezano uz Krk. U predstavljanju najznačajnijih proizvoda pisanih glagoljicom autor je vrlo detaljan pa tako Baščansku ploču predstavlja kroz njezin povijesni, filološki i književni kontekst ukazujući na njezino društveno značenje. Da bi objasnio značenje glagoljice za širi kontekst, autor daje pregled njezinoga razvoja pri čemu se ponajviše zadržava na zlatnom razdoblju hrvatske glagoljske knjige, tj. tekstom i ilustracijama podučava o Misalu po zakonu rimskoga dvora, Misalu kneza Novaka te Hrvojevu misalu. Posebno vrijedan dio koji može poslužiti i kao svojevrsan udžbenik za učenje glagoljice je mala glagoljska čitanka i rječnik manje poznatih riječi koji se nalaze na kraju knjige. Oni mogu poslužiti kao zaseban kulturni suvenir ili kao dio cjelokupne knjige. Promatrajući knjigu u kontekstu kriterija koje je potrebno ispuniti kako bi i sama postala knjigom suvenirom, vidljivo je da ispunjava sljedeće: mekog je uveza, sadržajno je atraktivna i bogata ilustracijama iako bi sigurno više izazvala želju za kupnjom kad bi ilustracije bile u boji. Prednost joj je što su podaci s naslovne stranice na sporednoj naslovnoj stranici napisani glagoljicom što je i mala priprema čitatelja za ono što ga očekuje. Budući da je knjiga iz 1996. godine, trenutačno je nedostupna kao i podaci o njezinoj cijeni. Ono što svakako treba reći jest da i ova knjiga ima potencijala postati knjigom suvenirom koji bi bio mamac ne samo za obrazovane, već i za sve ostale željne upoznavanja turističke ponude lokacije koju posjećuju.

5. 7. 3. Martina Valec-Rebić : *Glagoljica za osnovce*

Glagoljica za osnovce prvi je priručnik za učenje glagoljice u osnovnoj školi namijenjen voditeljima skupina izvannastavnih aktivnosti. Riječ je o sadržajno bogatoj knjizi koja učenike upoznaje sa svim aspektima glagoljice. Priručnik je zamišljen kao putovanje glagoljicom pri čemu se učenici upoznaju s glagoljicom, povijesti glagoljice, uvježbavaju vještine čitanja glagoljice, pisanje brojeva glagoljicom te se bave glagoljskom kaligrafijom. Djelo je višestruko zanimljivo jer se učenike podučava izradi pisaljke pa se tek potom započinje učenje uglate i kurzivne glagoljice, a sadrži i CD s vježbama te slikokaze. Da je riječ o vrlo vrijednom primjerku koji može postati knjigom suvenirom, svjedoči njezina sadržajna opremljenost, cjenovno je prihvatljiva, promovira nacionalni identitet i glagoljsku baštinu. Riječ je o proizvodu koji može biti zanimljiv djeci stranih zemalja za upoznavanje baštine zemlje u koju putuju. S druge strane, dijete ima priliku sudjelovati u brojnim

radionicama i akademijama posvećenim glagoljici što je dodatna motivacija i povod za bogaćenje turističke ponude.

5. 7. 4. Daniel Načinović : *Mali glagoljaši*

Djelo *Mali glagoljaši* Daniela Načinovića iznimno je djelo koje svjedoči o hrvatskoj baštini jer autor na vješt način isprepleće hrvatsku povijest i suvremeno doba. Bajka započinje razgovorom dječaka Dubravka i njegove sestre Karmele koji primaju zagonetnu razglednicu. Odlaskom na Trg bana Josipa Jelačića susreću hrvatskoga kralja Zvonimira koji im objašnjava da je njihova razglednica pisana glagoljicom te ih poziva da s njim posjete glagoljašku akademiju u Roču gdje djeca upoznaju glagoljicu i hrvatsku nacionalnu baštinu. Zanimljivo je napomenuti kako i ovdje glagoljica komunicira s čitateljem na literaran način, tj. priča o povijesti glagoljice utkana je u literarno djelo pa se djeca čitajući ovo djelo upoznaju s Jurijem Žakanom, Misalom po zakonu rimskog dvora, Baščanskom pločom te Očenašem na staroslavenskom jeziku. Drugi dio djela pisan je starohrvatskim jezikom. Na kraju djela nalazi se Mali besidar za tumačenje manje poznatih riječi. Promotrimo li djelo kao potencijalnu knjigu suvenir, vidljivo je da je riječ o odličnom proizvodu za bogaćenje turističke ponude za djecu. Istovremeno promovira baštinu, ali i stvara interes za njezinim upoznavanjem. No, da bi postala prava knjiga suvenir, potrebno ju je objaviti kao samostalno djelo, ilustrirati, prevesti na nekoliko stranih jezika te po mogućnosti dodati QR kodove ili CD-e uz pomoć kojih će dijete, koje želi upoznati glagoljicu, dobiti dodatne izvore te upoznati lokacije koje se spominju u djelu. Osim u knjižarama valjalo bi ovaj naslov ponuditi na kioscima, benzinskim crpkama, turističkim uredima, muzejima, supermarketima, domaćim i stranim internetskim knjižarama te iskoristiti pozitivne recenzije za ista djela kao vrijedne alate *online* marketinga.

5. 7. 5. Marijana Tomić: *Hrvatskoglagoljski brevijari na razmeđu rukopisne i tiskane tradicije*

Organizirano u četiri opsežna poglavlja djelo pruža uvid u razumijevanje prijelaza iz rukopisne u tiskanu tradiciju i organizaciju teksta hrvatskoglagoljskih brevijara u tom razdoblju prijelaza, dok završno poglavlje ostavlja prostor za nova razmatranja. Svoj znanstveni put u ovoj knjizi autorica započinje vraćajući se na prvu važnu revoluciju koja je u cijelosti obilježila kulturu. Riječ je o izumu tiskarskog stroja koji će, kako kaže Tomić,

potaknuti promjene ne samo na društvenoj već i na ekonomskoj, političkoj i mnogim drugim razinama te u povijesti kulture općenito. Autorica se posebno bavi razdobljem prijelaza iz rukopisne u tiskanu tradiciju jer je to razdoblje od presudne važnosti za razvoj glagoljice. Cilj je autoričina istraživanja bio dati uvid u promjene u organizaciji teksta koje su se dogodile kao posljedica prijelaza i čime su promjene bile uvjetovane. Budući da se na mnoštvo mjesta u literaturi spominje da su inkunabule nalikovale rukopisima, postavlja se pitanje na koji je način ta sličnost bila postignuta. Odgovori na to pitanje dani su zahvaljujući metodama digitalne humanistike, nove znanstvene discipline koja spaja humanistiku kao znanost i uporabu računalnih tehnologija što može doprinijeti boljoj vizualizaciji informacija i lakšoj dostupnosti informacija.

Autorica u ovome djelu razmeđe rukopisne i tiskane građe promatra kroz organizaciju hrvatskoglagoljskih brevijara te govori o nekoliko čimbenika koji su utjecali na transmisiju rukopisne u tiskanu tradiciju: kulturna, intelektualna i ekonomska razina razvoja nositelja pismene kulture u zajednici; povezanost sa zemljama u kojima se tiskarstvo najprije pojavljuje; razvijenost svih etapa proizvodnje rukopisnih kodeksa te čitateljska zajednica. Budući da se razmeđe rukopisne u tiskanu tradiciju promatra u kontekstu organizacije teksta, autorica sredstva organizacije teksta dijeli na tri podskupine koje detaljnije pojašnjava (organizacija teksta u tiskanoj knjizi, stranični postav i pismovna sredstva organizacije teksta). Autorica u uvodnom dijelu upozorava da se razmeđe pisane u tiskanu tradiciju odvijalo na nekoliko razina: smjena rukopisa i tiskane knjige, pergamene i papira, glasnog i tihog čitanja, povećanju broja čitatelja i izmjeni njihovih potreba.

Vrijednost ovoga rada svakako je i činjenica da se analizi hrvatskoglagoljskih brevijara pristupilo iz perspektive digitalnog humanista. Naime, osmišljen je program DocMark koji je omogućio označavanje digitaliziranih dokumenata i postavljanje više oznaka istovremeno. Osim toga, prednost je da su oznake na digitalizirane dokumente mogli postavljati drugi istraživači. Vrijednost ovoga djela možemo promatrati i u kontekstu suvremenih strujanja u nakladničkoj produkciji. Ona se sve više okreće promoviranju pisane hrvatske baštine i jedinstvenih djela koja o postojećim i iscrpljenim temama govore na jedan drukčiji, moderniji način blizak vremenu u kojem živimo. Vrijednosti jednoga nacionalnog identiteta pokušavaju se približiti čovjeku laiku na sasvim razumljiv način kako bi razumio svoju prošlost, sadašnjost i budućnost.

5. 8. Zaključak poglavlja

Cijelo poglavlje posvetili smo glagoljičkom pismu kako bismo ukazali na važnost njegova značaja za hrvatski nacionalni i kulturni identitet. Budući da je riječ o jednom od najvrjednijih dobara kulturne baštine koje posjedujemo, u pojedinačnim smo se poglavljima posvetili različitim aspektima glagoljice. Najprije smo se posvetili povijesti i teorijama o postanku glagoljice. Zatim smo se posvetili značenju glagoljice za hrvatski kulturni identitet. Osim toga, posvetili smo se mogućnostima eksploatacije glagoljice u rastućem nakladničkom sektoru koji na taj način ima priliku spojiti svoju dvojaku ulogu: kulturnu kao onoga koji pisanom riječi čuva baštinu te gospodarsku tako što će od kulturnih proizvoda ostvariti dobit. Budući da su glagoljička slova višeznačna te prenose slovnu, brojčanu i simboličnu poruku, promatrali smo glagoljicu kao važan komunikacijski medij koji svojim simbolima u knjigama suvenirima može prenositi poruke hrvatskoga nacionalnog identiteta. U tom slučaju nužno je glagoljicu i nakladništvo promatrati u okviru kulturnog turizma te postojeće podatke o gostima koji posjećuju Hrvatsku iskoristiti kako bismo izradili kvalitetnu knjigu suvenir koja će biti čuvar pisane baštine i donositi profit. Upravo zbog toga predloženi su i određeni uvjeti koje knjiga suvenir mora imati, a odnose se na povećanje distribucijskih kanala, prihvatljivu cijenu koja će proizaći iz mekog uveza, kvalitetan sadržaj i opremu te želju da se takva knjiga ponese kao dar i trajna uspomena na putovanje. Budući da se u Hrvatskoj o glagoljici mnogo piše, izradili smo bibliografiju radova s temom glagoljice, analizirali bibliografske podatke, ali i predstavili određene naslove za koje smatramo da zaslužuju postati knjigama suvenirima. Budući da je više od 20 % hrvatskih gostiju visoko obrazovano, opravdano je očekivati da će takvi suvenirni pronaći put do svojih kupaca tim više što će to biti novina u hrvatskoj turističkoj ponudi.

7. Zaključak

Kulturna je baština jedan od najvrjednijih resursa koje posjedujemo. Stječemo je rođenjem, a boravkom na određenom prostoru stvaramo uvjete za njezinu uporabu. Razlikujemo pokretnu, nepokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu od kojih svaka posjeduje umjetničku, starosnu, urbanističku, duhovnu i materijalnu vrijednost te vrijednost univerzalnosti i rijetkosti. Kulturna je baština zaštićena Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Njegov je primarni cilj uspostaviti uvjete uz pomoć kojih će kulturna baština služiti interesu pojedinca i šire zajednice.

Jedno od najvrjednijih resursa hrvatske kulturne baštine je pismo glagoljica koje je u suglasju s hrvatskim narodom od devetog stoljeća. Uporaba glagoljice na ovim će se prostorima zadržati do devetnaestog stoljeća kada će je u potpunosti zamijeniti latinica. Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice smatra se jednim od važnijih kulturnih dobara. Da bi to tako i ostalo te da bi glagoljica konačno dobila status koji zaslužuje, nužno je promicati vrijednost glagoljice u društvu, osvijestiti javnost o njezinoj važnosti, osigurati njezinu održivost formalnim i neformalnim obrazovanjem te je popularizirati uz pomoć društvenih mreža. Nakladništvo je jedna od kulturno-gospodarskih djelatnosti koja počiva na resursima kulturne baštine. Takvim poslovanjem nakladništvo ostvaruje gospodarsku ulogu i nameće se kao čuvar i promicatelj kulturne baštine. Budući da smo se u radu bavili glagoljicom kao temom suvremenih nakladničkih proizvoda, drugi dio rada posvetili smo nakladničkoj djelatnosti. Najprije smo ju definirali i smjestili ju u nomenklaturni sustav. Zatim smo definirali nakladnička polja i proizvode. Čitajući literaturu, utvrdili smo nepostojanje jedinstvene tipologije u određivanju nakladničkih polja i sadržaj nakladničkog proizvoda kao glavni kriterij za određivanje pripadnosti određenom nakladničkom polju. Budući da nakladništvo povezuje knjigu s čitateljem, nužno je govoriti o njegovoj materijalnoj, duhovnoj, simboličkoj i intelektualnoj vrijednosti.

Treće poglavlje posvetili smo glagoljičkom pismu želeći ukazati na njegov značaj za hrvatski kulturni i nacionalni identitet. Budući da je riječ o jednom od najvažnijih kulturnih dobara, u zasebnim smo se potpoglavljima posvetili povijesti glagoljice i teorijama o njezinom postanku. Zatim smo progovorili o glagoljičkom logu Konstantina Ćirila i višeznačnosti glagoljičkih grafema. Riječ je o jedinstvenom grafijskom sustavu u kojem svaki grafem ima slovnu, brojčanu i simboličku ulogu, a uz to je i snažan komunikacijski medij.

Budući da se knjiga smatra važnim elementom ekonomije slobodnog vremena, rekreacije i turizma, knjiga s temom glagoljice bila bi idealan turistički suvenir. Promovirala bi nacionalni identitet i obogatila turističku ponudu. Da bi knjiga postala suvenirom, nužno je osigurati i određene uvjete za njezino izdavanje i opstanak. Treba povećati broj distribucijskih kanala, ponuditi prihvatljivu cijenu uz meki uvez, osigurati zanimljiv sadržaj i atraktivnu opremu, prevesti ju na strane jezike te ju učiniti poželjnom za darivanje. Potencijal knjige suvenira proizlazi iz činjenice da je Hrvatska iznimno turistički atraktivna zemlja zbog čega se broj posjetitelja svake godine povećava. Za knjigu suvenir to bi značilo povećanje broja potencijalnih kupaca. Da bismo pokazali da nakladnički sektor posjeduje potencijal za izradu originalnog suvenira, izradili smo bibliografiju radova s temom glagoljice uvidom u mrežni katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Bibliografijom smo obuhvatili radove s temom glagoljice iz različitih disciplina od 1990. do 2017. godine. U tom razdoblju objavljena je 51 knjiga i 141 članak s temom glagoljice. Analiza bibliografskih podataka pokazala je da najviše nakladničkih proizvoda s temom glagoljice potječe iz polja periodičkih publikacija te polja znanstvenog i akademskog nakladništva što govori o tome da je bavljenje glagoljicom još uvijek orijentirano na znanstvene krugove. Najmanje su zastupljeni proizvodi iz polja komercijalnog nakladništva i polja za djecu. U polju komercijalnog nakladništva zastupljena su dva naslova: roman *Az Jasne Horvat* i pretisak *Glagoljske početnice* iz 1527. godine, dok je polje knjiga za djecu zastupljeno djelom *Mali glagoljaši* Daniela Načinovića. Osim toga, analizom bibliografskih podataka utvrđeno je da su samo dva djela prevedena na strane jezike što je jedna od ključnih značajki knjige suvenira. Riječ je o djelima: *Glagoljica* Tatjane Sabljak i roman *Az Jasne Horvat*.

U posljednjem smo dijelu rada izdvojili odabrane knjige s temom glagoljice. Svaku smo od njih predstavili i istaknuli njezine kvalitete kao buduće knjige suvenira. Osim toga, nastojali smo obuhvatiti proizvode iz različitih nakladničkih polja kako bismo udovoljili različitim profilima potencijalnih kupaca. Zato smo odabrali sljedeće naslove: roman *Az Jasne Horvat*; *Mali glagoljaši* Daniela Načinovića; *Biti pismen – biti svoj* Darka Žubrinića; *Glagoljica za osnovce* Martine Valec-Rebić; *Hrvatskoglagoljski brevijari na razmeđu rukopisne i tiskane tradicije* Marijane Tomić. Budući da je više od 20 % hrvatskih gostiju akademski obrazovano, opravdano je očekivati da će knjige suveniri pronaći put do svojih kupaca i postati važan element nakladničkog poslovanja.

Literatura

1. Bratulić, Josip. Leksikon hrvatske glagoljice. Zagreb : Minerva, 1995.
2. Clark, Giles. Phillips, Angus. Inside book publishing. 3. izdanje. London ; New York : Routledge, 2001.
3. Čunčić, Marica. Metodologija analitičke paleografije i osnovni oblik glagoljskog pisma. (doktorska disertacija). Zagreb, 1995.
4. Damjanović, Stjepan. Novi filološki prinosi. Zagreb : Matica hrvatska, 2014.
5. Damjanović, Stjepan. Slovo iskona : staroslavenska/starohrvatska čitanka. Zagreb : Matica hrvatska, 2002.
6. Damjanović, Stjepan. Tri najstarije tiskane hrvatske početnice. // Hrvatski Vol. 5, br. 2 (2007.), str.
7. Eagleton, Terry. Kultura. Zagreb : Naklada Ljevak, 2017.
8. Hercigonja, Eduard. Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.
9. Horvat, Jasna. Az. Zagreb, Naklada Ljevak, 2009.
10. Horvat, Jasna...[et al.]. Economic expedience of glagolitic script in publishing sector of creative industry - 3rd International Scientific Symposium „Economy of eastern Croatia – vision and growth”, Anka Mašek (ur.). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, 2014. 321-334.
11. Horvat, Jasna; Nives Tomašević. Glagoljica kao tema knjige – kulturnog suvenira. 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 181-202.
12. Horvat, Jasna; Tomašević, Nives; Lendić, Slaven. Semiotički marketing Konstantina Ćirila Filozofa: glagoljičko prezentiranje kršćanstva kao preteča suvremenog semiotičkog marketinga. // Libellarium 22, 2(2009), str. 161-180.
13. Jelušić, Srećko. Oglledi o nakladništvu. Zagreb : Naklada Ljevak, 2012.

14. Lukić, Milica. Roman u čast Svetom Konstantinu Ćirilu i njegovu pismu. // *Lingua Montenegrina* 5, 2010, str. 712-713.
15. Marasović, Tomislav. *Kulturna baština 1*. Split : Veleučilište u Splitu, 2001.
16. Naćinović, Daniel. *Bajke*. Pula : Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, 2009.
17. Nazor, Anica. *Ja slovo znajući govorim*. Zagreb : Erasmus naklada, 2008.
18. Paro, Frane. *Glagoljska početnica*. 3. obnovljeno i prošireno izdanje. Zagreb : Kajkavsko spravišće, 2010.
19. Tomašević, Nives; Horvat, Jasna: *Nevidljivo nakladništvo*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2012.
20. Tomašević, Nives: *Kreativna industrija i nakladništvo*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2015.
21. Tomašević, Nives. The nomenclature of publishing activities within the framework of creative and cultural industry. // *Libellarium VI*, 1-2(2013), str. 65-80. URL: <http://hrcak.srce.hr/119581> (25. 9. 2017.)
22. Tomašević, Nives; Kovač, Miha. *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2009.
23. Tomić, Marijana: *Hrvatskoglagoljski brevijari na razmeđu rukopisne i tiskane tradicije*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2014.
24. Valec-Rebić, Martina. *Glagoljica za osnovce*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2013.
25. Velagic, Zoran: *Uvod u nakladništvo*. Osijek : Sveučilište J. J. Strossmayera, 2013.
26. Žagar, Mateo. *Uvod u glagoljsku paleografiju 1 : (X. i XI. st.)*. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013.
27. Žubrinić, Darko. *Hrvatska glagoljica : biti pismeni – biti svoj*. Zagreb : Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima ; Element, 1996.
28. Wilkins, Hugh. *Souvenirs : what and why we buy*. // *Journal of travel Research*, 2011, str. 1-25. URL:<https://research>

- repository.griffith.edu.au/bitstream/handle/10072/41195/71210_1.pdf?sequence=1 (24. 10. 2017.)
29. Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/04-03-02_01_2016.htm (21. 10. 2017.)
30. Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840> (1. 10. 2017.)
31. Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (20. 10. 2017.)
32. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (25. 9. 2017.)
33. Ministarstvo turizma. URL: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/110511-suvenir-obr.pdf> (21. 10. 2017.)
34. Strategija razvoja kulturnog turizma Republike Hrvatske. URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (21. 10. 2017.)
35. TextBook.com. URL: <https://library.tookbook.com/book/51335/az?brt=cat-w-s&tbri=12> (12. 11. 2017.)
35. UNESCO. URL: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/> (25. 9. 2017.)
36. Uprava za zaštitu kulturne baštine. URL: <https://www.stin.hr/multimedia/dokumenti/glagoljica-rjesenje.pdf> (25. 9. 2017.)
37. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (25. 9. 2017.)
38. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://ihjj.hr/> (25. 9. 2017.)
39. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. URL: <http://info.hazu.hr/hr/> (25. 9. 2017.)

40. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb. URL: <http://www.nsk.hr/online-katalog-knjiznice/> (25. 9. 2017.)

Abstract: Glagolitic script as a theme of contemporary publishing products

The ultimate goal of this paper is to investigate the extent to which Glagolitic script is used as subject of publishing products, in which publishing fields, and what are the opportunities for the advancement of Croatian publishing and the strengthening of cultural identity through book souvenirs. The purpose of the paper is to give an overview of all the works with a verbal theme, to present those who possess the potential to become a book-souvenir because they testify of the Croatian national identity. To justify the purpose and aim of this paper, it will be created a bibliography of papers with a Glagolitic, bibliographic data will be analyzed and we will present certain books with the Glagolitic theme. Since Glagolitic script as a Primeval Croatian Scripture is a reflection of cultural identity, the work will show how Croatian publishing can become an editorial publishing and thus the main promoter of Croatian cultural literary heritage. We expect this to affect future research of this phenomenon, as well as to open new opportunities for promoting glagolitic literacy in publishing products.

Keywords: cultural heritage, heritage publishing, Glagolitic script, book souvenir